

RAPPORT 393

Archeologienota
Peer, Markt

Bouw van een jongerencentrum

Deel I: Verslag van resultaten

Hoebreckx Maxim, De Langhe Hanne & Driesen Petra

Maart 2017

ARON-RAPPORT 393

ARCHEOLOGIENOTA – PEER, MARKT

BOUW VAN EEN JONGERENCENTRUM

Hoebreckx Maxim, De Langhe Hanne & Driesen Petra

Tongeren
2017

Colofon

ARON rapport 393 – Archeologienota – Peer, Markt. Bouw van een jongeren centrum

Erkend archeoloog:	De Langhe H. (OE/ERK/Archeoloog/2016/00156) Hoebreckx M. (OE/ERK/Archeoloog/2015/00090)
Auteurs:	Hoebreckx M., De Langhe H. & Driesen P.
Bijdragen:	/
Foto's en tekeningen:	ARON bvba (tenzij anders vermeld)
Wettelijk depot:	D/2017/12.651/49

*Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be
Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van web-publicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.*

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau
Neremweg 110
3700 Tongeren
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel: 012/225.250
fax: 012/770.034

© ARON bvba, Archeologisch projectbureau, 2017

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	3
DEEL 2. VERSLAG VAN RESULTATEN	5
Hoofdstuk 1. Bureauonderzoek	5
1 Beschrijvend gedeelte	5
1.1 Administratieve gegevens	5
1.2 Archeologische voorkennis	7
1.3 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden	7
1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen	8
1.5 Werkwijze, verloop en actoren	10
2 Assessment	12
2.1 Situering van het onderzoeksgebied	12
2.2 Historische situering	19
2.2.1 Beknopte historiek van Peer	19
2.2.2. Beknopte historiek van het onderzoeksterrein	21
2.3 Archeologische situering van het onderzoeksgebied	30
2.4 Gaafheid van het terrein: gekende verstoringen	33
2.5 Onderzoeksvragen	35
Hoofdstuk 2. Proefsleuvenonderzoek	39
1. Beschrijvend gedeelte	39
1.1 Administratieve gegevens	39
1.2 Archeologische voorkennis	40
1.3 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden	40
1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen	41
1.5 Werkwijze, verloop en actoren	41
2 Assessment	46
2.1 Landschappelijke opbouw van het onderzoeksgebied	46
2.2 Sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren	48
2.3 Vondsten	48
2.4 Stalen	48
2.5 Conservatie	48
2.6 Onderzoeksvragen	48
2.7 Potentiële kennisvermeerdering	50
2.7.1 Potentieel, aard en motivering	50
3. Samenvatting	51

DEEL 3. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN.....	53
1. Gemotiveerd advies.....	53
1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek	53
1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied	53
1.3 Impact van de geplande bodemingrepen.....	54
1.4 Conclusie	54

BIBLIOGRAFIE

BIJLAGEN

- Bijlage 1: Periodentabel A4
- Bijlage 2: Kadasterplan
- Bijlage 3: Afbeeldingen- en plannenlijst
- Bijlage 4: Bestaande toestand (BT): inplanting en terreinprofiel
- Bijlage 5: BT: grondplannen
- Bijlage 6: BT: gevels en snedes
- Bijlage 7: Ontworpen toestand (OT): Inplanting en terreinprofiel
- Bijlage 8: OT: kelder
- Bijlage 9: OT: gelijkvloers
- Bijlage 10: OT: gevels en snedes
- Bijlage 11: Overzichtsplaan aanwezige nutsleidingen (KLIP)
- Bijlage 12: Ontwerp sleuvenplan op BT
- Bijlage 13: Ontwerp sleuvenplan op OT
- Bijlage 14: Proefsleuvenplan op BT
- Bijlage 15: Proefsleuvenplan op OT
- Bijlage 16: Plan met variatie aardkundige opbouw
- Bijlage 17: N-Z transect
- Bijlage 18: Bodemprofielen
- Bijlage 19: Fotolijst proefputten en proefsleuven
- Bijlage 20: Profielbeschrijving proefputten
- Bijlage 21: Lijst met afkortingen profielbeschrijvingen

INLEIDING

De initiatiefnemer plant op een 1150 m² groot terrein, gelegen op de markt van Peer (prov.Limburg)) de afbraak van garages, een verbouwing van het politiegebouw, een uitbreiding van het binnenplein met een traphal en de bouw van een jongeren centrum met fuifkelder. Voor dit project is een stedenbouwkundige vergunning vereist.

Vermits voor de realisatie van dit project bodemingrepen vereist zijn, het terrein niet ligt in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, niet binnen een gabarit bestaande lijninfrastructuur gesitueerd is, niet in een beschermde archeologische site ligt, maar wel in een archeologische zone, nl. de historische stadskern van Peer, ligt, is het toevoegen van een bekrachtigde archeologienota aan de vergunningsaanvraag verplicht.¹

Een archeologienota is een document dat opgemaakt wordt op basis van een archeologisch vooronderzoek en dat niet alleen administratieve gegevens van het onderzoeksgebied bevat, maar ook een verslag van de resultaten van het uitgevoerde vooronderzoek, een voorstel van beslissing en een plan van aanpak voor de maatregelen die daaruit volgen.² Het doel van het archeologisch vooronderzoek bestaat in het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische site in een onderzoeksgebied en indien deze aanwezig is te bepalen wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van de bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.³

De code goede praktijk draagt een aantal methoden aan van archeologisch vooronderzoek op basis waarvan deze evaluatie kan gebeuren. Deze vooronderzoeken zijn opgedeeld in vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem zoals bureauonderzoek, landschappelijk boor- of profielputtenonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering, én vooronderzoeken met ingreep in de bodem zoals verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten en proefputten in functie van steentijd artefactensites.⁴

Elk vooronderzoek start met een bureauonderzoek, waarbij de nodige beschikbare bronnen en literatuur geraadpleegd worden. Vervolgens volgt een afweging of er hierna reeds voldoende informatie over het terrein beschikbaar is om:

1. de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site te staven
2. een gemotiveerde uitspraak te kunnen doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen
3. een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken
4. een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken

Wanneer bovenstaande vragen na het bureauonderzoek nog niet met voldoende onderbouwing beantwoord kunnen worden, dienen aanvullende methoden van vooronderzoek te worden toegepast. Na voltooiing van elke fase wordt opnieuw afgewogen of deze fase voldoende informatie heeft opgeleverd om dezelfde vragen te beantwoorden. Indien dit niet het geval is, volgt verder vooronderzoek.⁵ Welke methode gehanteerd wordt, is afhankelijk van onderstaande vier criteria:

1. Is het mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein?
2. Is het nuttig om deze methode toe te passen op het terrein (levert het iets op?)
3. Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op het terrein?
4. Is het noodzakelijk om deze methode toe te passen op het terrein (kosten-batenanalyse)?

---

¹ Zie hiervoor de beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek bij het aanvragen of verlenen van vergunningen. https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf

² Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen (CGP)(2015), p. 15.

³ CGP 2015, p. 27.

⁴ CGP 2015, p. 30.

⁵ CGP 2015, p. 30.

Vooraleer de opportuniteit van vooronderzoek met ingreep in de bodem af te wegen, wordt eerst de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen. Het doel van een archeologisch vooronderzoek dient immers met een minimum aan destructie van het archeologisch archief bereikt te worden.⁶

Idealiter wordt het archeologisch vooronderzoek integraal uitgevoerd voorafgaand aan de aanvraag van de stedenbouwkundige vergunning of de verkavelingsvergunning. In sommige gevallen, omschreven in artikel 5.4.5 van het Onroerendergoeddecreet, is het echter niet mogelijk of wenselijk om de vooronderzoeken met ingreep in de bodem voorafgaand aan de aanvraag van deze vergunningen uit te voeren. In dat geval dient de erkende archeoloog de resultaten van het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bij het agentschap in, als een te bekrachtigen archeologienota overeenkomstig de procedure uit art. 5.4.12 van het Onroerendergoeddecreet en de uitvoeringsbepalingen erbij.⁷

Dit is echter niet geval voor het onderzoeksgebied dat het onderwerp vormt van de voorliggende archeologienota.

Het vooronderzoek kon volledig uitgevoerd worden en bestaat uit een bureauonderzoek (Deel 1, hoofdstuk 1) en een proefsleuvenonderzoek (Deel 1, hoofdstuk 2). Op basis van de resultaten van beide onderzoeken blijkt verder onderzoek niet nodig te zijn. Dit wordt gemotiveerd in Deel 2

---

⁶ CGP 2015, p. 31.

⁷ CGP 2015, p. 28.

DEEL 2. VERSLAG VAN RESULTATEN

Hoofdstuk 1. Bureauonderzoek

Het archeologisch bureauonderzoek beoogt om op basis van gekende of ontsloten bronnen het onderzoeksgebied af te bakenen en te beschrijven, reeds verstoorde zones in kaart te brengen, gekende aardkundige en paleo-ecologische kenmerken te inventariseren en gekende archeologische en historische waarden en indicatoren te inventariseren en in te schatten.⁸

1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

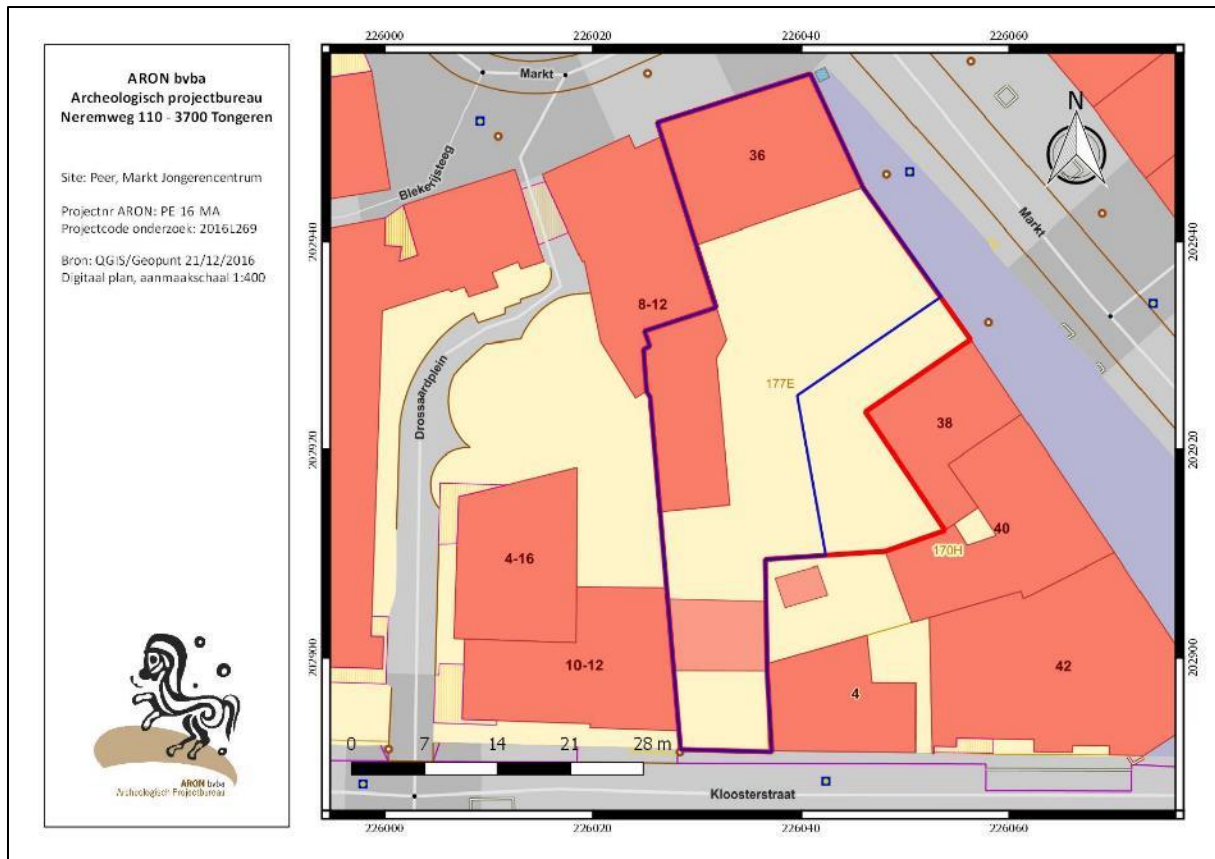
1.1 Administratieve gegevens

Projectcode	2016L269	
Naam en erkenningsnummer Archeoloog	Hanne De Langhe OE/ERK/Archeoloog/2016/00156	
Rechtspersoon	ARON bvba Archeologisch Projectbureau, Neremweg 110, 3700 Tongeren OE/ERK/Archeoloog/2015/00006	
Actoren en specialisten binnen het project	<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
	Erkend archeoloog	Hanne De Langhe
	Assistent archeoloog	Petra Driesen
	Archeoloog	/
	Aardkundige	/
Extern wetenschappelijk advies	Nvt.	Nvt.
Locatiegegevens	Limburg, Peer, Markt	
Oppervlakte	Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 1150 m ² .	
Bounding box coördinaten	X-min, Y-min: 226024.85, 202890.93; Y-min, Y-max: 226056.28, 202956.12	
Kadasternummers	Peer: 1 ^{ste} afdeling, sectie F: perceel 177 ^E en openbaar domein	
Thesaurusthermen ⁹	Peer, Markt, bureauonderzoek	
Overzichtsplan verstoringen	<i>Zie BIJLAGE 11: overzichtsplan aanwezige nutsleidingen op bestaande toestand (BT).</i>	

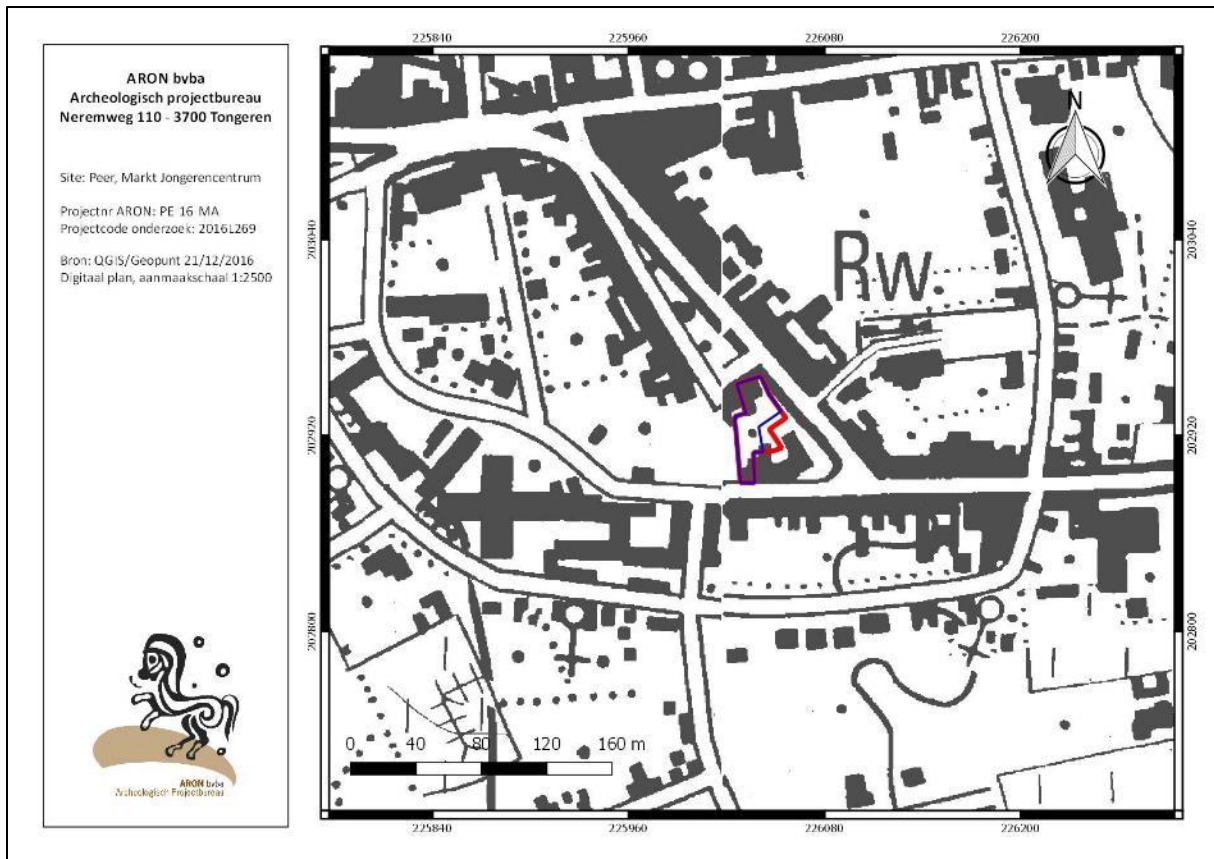
⁸ CGP 2015, p. 48

⁹ <https://inventaris.onroerendergoed.be/thesaurus>

Afb. 1: Kadastraal plan met perceelgrenzen en afbakening van het onderzoeksterrein in het rood en van de zone waar bodemingrepen (lot 1) zullen plaatsvinden in het blauw. Na uitvoer van het bureauonderzoek werd echter besloten om het zuidelijk terreindeel (ter hoogte van de garage aan de kloosterstraat) niet mee op te nemen in de huidige vergunningsaanvraag. In het zuidelijk deel van lot 1 zullen dus geen bodemingrepen plaatsvinden.

Afb. 2: Uittreksel uit de topografische kaart met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood en lot 1 in het blauw.

1. 2 Archeologische voorkennis

Op het onderzoeksterrein werd tot op heden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

Uit het stadscentrum van Peer is weinig archeologische informatie in de Centraal Archeologische Inventaris bekend (Afb. 28). Wel werden in de omgeving meerdere vondsten gedaan die een langdurige bewoning in het gebied aantonen, gaande van de Steentijd tot de Middeleeuwen.

1. 3 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden

Het archeologisch bureauonderzoek heeft als doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken, de bewaringstoestand en de wetenschappelijke waarde ervan en zijn relatie met het landschap. Verder wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor de stedenbouwkundige vergunning of verkavelingsvergunning wordt aangevraagd, van de uitvoeringswijze van deze werken en van de potentiële impact van deze werken op het bodemarchief.¹⁰

Gezien het onderzoeksgebied gelegen is in een zone met een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden, dient tevens bijzondere aandacht besteed te worden aan de bouwhistoriek in het gebied. Het gaat om een bureauonderzoek in een zone die vandaag gelegen is in de dorpskern van Peer .

Volgende onderzoeksvragen vragen dienen tijdens het bureauonderzoek behandeld te worden:

- Wat zijn de gekende archeologische gegevens in het projectgebied?

¹⁰ CGP 2015, p. 48.

- Welke informatie geven de gekende historische en iconografische gegevens van het projectgebied?
- Hoe is de evolutie van de historische bebouwing van het terrein?
- Wat is de geschiedenis van het landgebruik van het terrein?
- Wat zijn de gekende verstoringen (van de huidige verhardingen, riolering, allerhande leidingen, enz)? Hoe diep gaan deze verstoringen en over welke oppervlakte verspreiden ze zich?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande en gekende bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Is verder aanvullend vooronderzoek noodzakelijk? Indien ja, motiveer de keuze van de te gebruiken methode.

1. 4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen

Het terrein is momenteel kadastraal gekend als Peer, Afd. 1, sectie F: perceel 177^E en openbaar domein. De geplande bodemingrepen zullen echter enkel in het noorden van lot 1 plaatsvinden, hetgeen op het afgebeeld plan aangeduid is in het blauw. Ten noorden van het aangeduid perceel vinden ook kleinschalige bodemingrepen plaats (*afb. 3*).

Op het te onderzoeken gebied zullen garages afgebroken worden, het politiegebouw zal verbouwd worden, de circulatie op het binnenplein zal uitgebreid worden (traphal) en er zal een jongeren centrum gerealiseerd worden met een fuikelder op het binnenplein. Ten noorden van perceel 177^E wordt een hellend vlak heraangelegd.

Afbraak van de bestaande garages en andere constructies

De bestaande garages op het binnenplein (ca. 125 m²) in het westen van het terrein, worden afgebroken (*BIJLAGE 4, 6, rood*). De diepte van de bodemingrepen zal hier afhankelijk zijn van het feit of deze garages onderkelderd zijn. Volgens de beschikbare snedes zou dit niet het geval zijn. Er wordt dan ook een verstoring verwacht tot op maximaal ca. 0,80 m onder het maaiveld.¹¹

Tevens worden een muur in het oosten van het terrein en een bestaande hellingsbaan ten noorden van het huidige politiegebouw gesloopt (*BIJLAGE 4-6, rood*). De muur wordt tot op het huidige maaiveld gesloopt, de hellingsbaan tot op het huidige maaiveld in het oosten en tot op maximaal ca. 20 cm onder het huidige maaiveld in het westen. Hiervoor worden geen bodemingrepen voorzien die dieper gaan dan het niveau van het huidige maaiveld of de reeds geoerde bodem voor de aanleg van de hellingsbaan.

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren.

Verbouwing van het huidige politiegebouw

Het politiegebouw, gelegen in het noorden van het terrein (ca. 200 m²), zal verbouwd worden (*Afb. 3, BIJLAGE 5-7, 9-10*). Ten noorden van het gebouw wordt een nieuw hellend vlak en trappen aangelegd (ca. 20 m²). Voor de uitvoer van deze verbouwing en de aanleg van het hellend vlak zullen echter geen bijkomende bodemingrepen plaatsvinden in ongeroerde bodem, vermits de verbouwing enkel plaatsvindt binnen het bestaand gebouw en voor de aanleg van het hellend vlak de bodem opgehoogd wordt en het vlak grotendeels aangelegd wordt ter hoogte van het eerder afgebroken huidige hellend vlak.

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

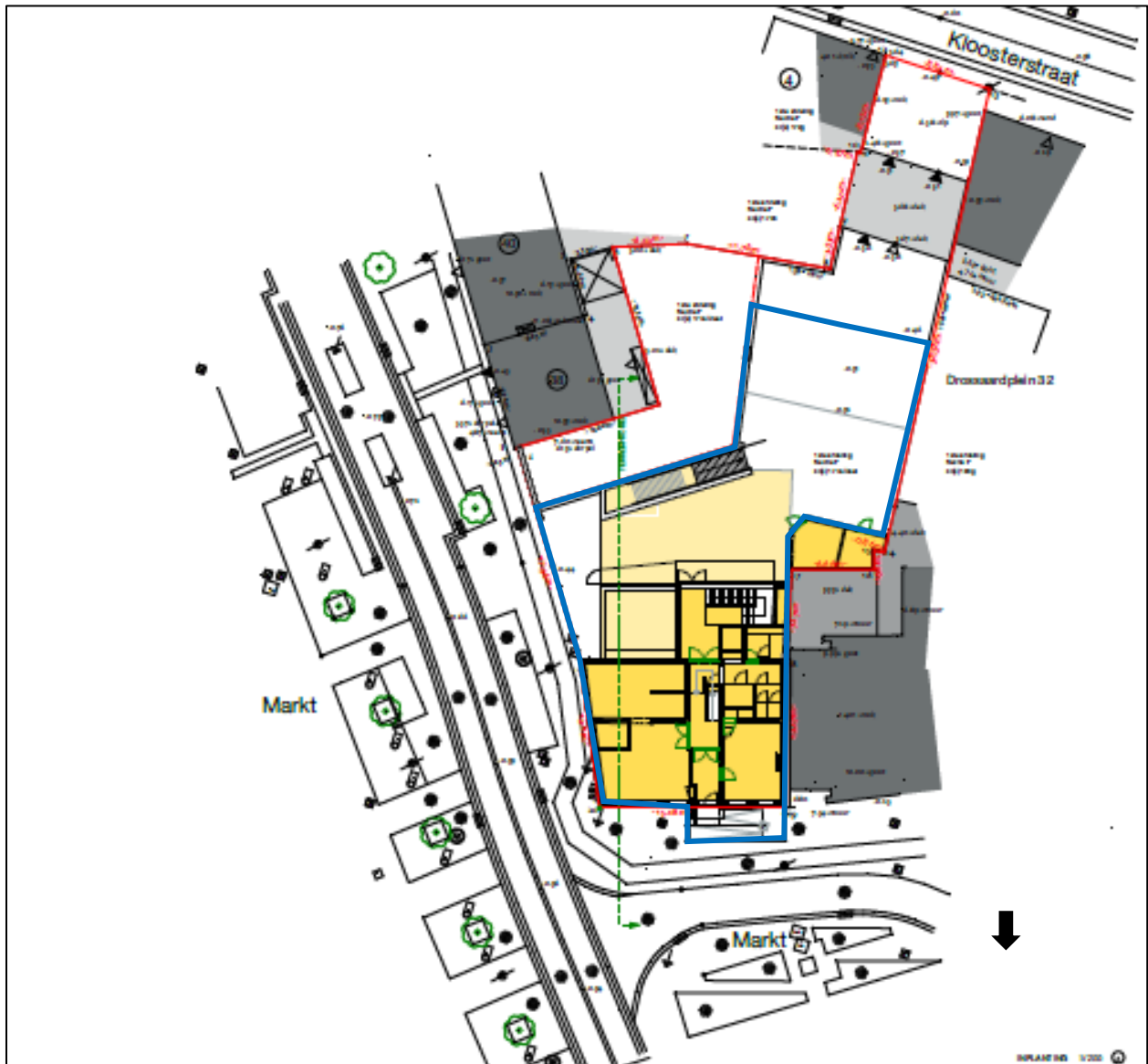
---

¹¹ De garages aan de zijde van de Kloosterstraat (ca. 62 m²) waarvan in de melding sprake was, worden in een andere fase afgebroken. De afbraak hiervan zal dan ook deel uitmaken van een andere stedenbouwkundige vergunningsaanvraag en wordt in dit bureauonderzoek niet opgenomen.

Uitbreiding van de circulatieruimte met traphal en bouw van een fuifkelder

Op het binnenplein wordt de circulatieruimte uitgebreid met een traphal. Tevens wordt een fuifkelder gebouwd onder het binnenplein (Afb. 3, *lichtgeel*, BIJLAGE 7-10). Op de fuifkelder komt een patio en jongeren centrum. De bovenzijde van de vloerplaat van de kelder komt op 6,21 m en 6,23 m onder het nulpeil te liggen, de onderzijde ligt op 6,43 m onder het nulpeil voor de traphal. Voor de aanleg van de fuifkelder en traphal zullen dan ook uitgravingen voorzien worden tot op een diepte van maximaal ca. 6,5 m onder het nulpeil over een oppervlakte van ca. 360 m². Het niveau van het nulpeil staat aangegeven op de snedes van de ontworpen toestand en bestaande toestand als niveau van het gelijkvloers en ligt ca 34 à 48 cm hoger dan het huidige maaiveld ten zuiden van het politiegebouw (BIJLAGE 6 en 10).

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

Afb. 3: Ontwerpplan met onderzoeksterrein (rood) en zone waar bodemingrepen zullen plaatsvinden (blauw) (Bron: AIM, digitaal plan, dd 16/05/2017, aanmaakschaal 1.200, 2016L269).

Heraanleg binnenplein

Na afbraak van de bestaande garages en de bouw van de fuifkelder zal het binnenplein ter hoogte van de gesloopte garages en de fuifkelder heraanlegd worden. Meer info omtrent deze heraanleg is tot op heden niet bekend, maar er kan vanuit gegaan worden dat het plein opnieuw verhard wordt en dat bodemingrepen hiervoor tot

maximaal ca. 50 cm onder het maaiveld zullen gaan waar geen kelder werd aangelegd.. Deze bodemingrepen zullen plaatsvinden over een oppervlakte van ca. 143 m². De werkwijze bij deze heraanleg is vooralsnog niet gekend.

Riolering en nutsleidingen

Ten oosten van de fuikelder wordt een hemelwaterput ingepland met een inhoud van 10 000 liter. Tevens worden in deze zone regenwaterafvoerleidingen ingepland die worden aangesloten op de bestaande riolering. De verstoringdiepte voor de aanleg van deze leidingen wordt geschat op ca. 1,20 m onder het maaiveld. Voor de aanleg van de put worden diepere bodemingrepen verwacht tot ca. 3,5 m onder het maaiveld over een oppervlakte van ca. 30 m² (BIJLAGE 8).

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

Werfzone

De werfzone wordt volledig ingericht binnen het projectgebied. Hiervoor worden geen bijkomende bodemingrepen voorzien.

1.5 Werkwijze, verloop en actoren

Om een inzicht te bekomen in de landschappelijke context van het onderzoeksgebied werden de topografische kaart, de bodemkaart, de bodemgebruiksaanwijzing, de quartair geologische kaart en de tertiair geologische kaart bestudeerd. Een geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd gezien deze voor dit gebied niet voorhanden is. De bodemerosiekaart werd niet in het bureauonderzoek weergegeven, vermits deze geen informatie gaf over het onderzoeksterrein of nabijgelegen percelen. De uit de voorgenoemde kaarten bekomen informatie werd aangevuld met de data uit het *Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (AGIV)*. Al deze kaarten werden geraadpleegd via de website *Geopunt.be*. Ook werden de luchtfoto's die via *Geopunt.be (AGIV)* beschikbaar zijn, geraadpleegd.

Het *Geoportaal* werd geraadpleegd om een inzicht te krijgen in de reeds gekende archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied en zijn directe omgeving.¹² Deze online inventaris, opgesteld door het *Agentschap Onroerend Erfgoed* van de Vlaamse Overheid, biedt een overzicht van alle tot nu toe gekende archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Verder werd gebruik gemaakt van verschillende publicaties die betreffende archeologische vondsten en uitgevoerde opgravingen in de omgeving verschenen.

Voor het recentere archeologische verleden van het studiegebied werden verschillende historische kaarten bestudeerd. Via de website *Geopunt.be* betreft het de *'Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden'* opgemaakt op initiatief van *Graaf de Ferraris (1770-1778)*, de *Atlas der Buurtwegen (1842)* en de *kaart van Vandermaelen (1846-1854)*. De *Popp-kaart (1842-1879)* werd niet geraadpleegd gezien deze voor de provincie Limburg niet voorhanden is. Via de website *Cartesius.be* betreft het de topografische kaarten uit *1873, 1904, 1939, 1969, 1981 en 1989* opgemaakt door het *Nationaal Geografisch Instituut* en zijn voorgangers. Indien kaarten eenzelfde situatie weergaven als eerder opgestelde kaarten, worden deze in het bureauonderzoek niet weergegeven.

Vermits het terrein in een zone met een hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden ligt, werd bijkomend archiefonderzoek uitgevoerd. Zo werd een bezoek gebracht aan het Kadasterarchief van de Provincie Limburg te Hasselt. In de Provinciale Bibliotheek Hasselt en de Stedelijke Bibliotheek van Peer werden meerdere boeken geconsulteerd. Verder werd contact opgenomen met het Rijksarchief te Hasselt, het kerkbestuur van de Sint-Trudokerk en *Dhr. Jaak Geuns (Heemkundige Kring Peer)*.

De ligging van ondergrondse kabels en leidingen werd opgevraagd via het *Kabel en Leiding Informatie Portaal (KLIP)*. *Lieselotte Jansen (Team Infrastructuur, Stad Peer)* en *Bart Baeken (AIM)* bezorgden de tot nu gekende informatie over de geplande werken.

---

¹² <https://geo.onroerenderfgoed.be/> en <http://cai.onroerenderfgoed.be/>

Op 10/02/2017 werd een plaatsbezoek gebracht aan het terrein en dit om een beter zicht te bekomen op de aanwezige nutsleidingen.

Vermits na uitvoer van het bureauonderzoek en het proefsleuvenonderzoek de projectzone nog licht gewijzigd werd, werd het bureauonderzoek herbekeken na ontvangst van de definitieve plannen. Dit om na te gaan of de wijzigingen gevolgen hadden voor de conclusies die aangaande de uitgevoerde onderzoeken getrokken werden. Indien nodig, werd het bureauonderzoek dan ook aangevuld of bijgesteld. Vanwege de kleine bijkomende oppervlakte (ca. 20 m²) waar bovendien geen ongeroerde bodem zou worden verstoord, kon het bestaand bureauonderzoek in feite integraal overgenomen worden, mits enkele beperkte wijzigingen en / of aanvullingen.

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door *Hanne de Langhe* van het archeologisch projectbureau *Aron bvba* en intern begeleid door *Petra Driesen*.

2 . ASSESSMENT

2.1 Situering van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksterrein situeert zich in de historische stadskern van Peer tussen de Markt in het noorden en de Kloosterstraat in het zuiden. Het terrein dat een oppervlakte inneemt van ca. 1150 m², is kadastraal gekend als Peer, afd. 1, sectie F: perceel 177E. Het terrein wordt begrensd door de Markt in het noorden het noordoosten, woonpercelen met achterliggende tuin in het zuidoosten en in het westen en door de Kloosterstraat in het zuiden. Het terrein zelf wordt ingenomen door bebouwing, verhardingen en beplanting (*Afb. 4, orthofoto*). In het noorden ligt momenteel het politiegebouw, centraal en in het zuiden liggen garages. In het oosten, ter hoogte van de zone waar geen bodemingrepen zullen plaatsvinden, is een tuin gelegen. Deze is van het onderzoeksgebied afgebakend door middel van een afrastering. De boom die op onderstaande luchtfoto tussen de 2 garages staat, is momenteel niet meer aanwezig. De binnenkoer en toegang tot de garages in het zuiden zijn verhard. Dit komt grotendeels overeen met hetgeen staat aangegeven op de bodembedekkingskaart (*Afb. 5*).

De stad Peer situeert zich in het midden van de Limburgse Kempen. Samen met Hechtel-Eksel, Overpelt en Bree vormt Peer één van de meest noordelijk gelegen kernen op het Kempisch Plateau. Het reliëf rondom het onderzoeksterrein is getekend door verschillende insnijdingen die in N-Z richting elkaar regelmatig opvolgen. Hierdoor is de originele vlakte ingedeeld in convexe interfluviale rugplateaus met een zwak golvend reliëf.¹³ Topografisch gezien is het terrein gelegen op een noordwestelijke uitloper van het Kempisch Plateau tussen de vallei van de Peerderloop (ca. 58 m TAW) in het noordoosten en de vallei van de Dommel (ca 60 m TAW) in het zuidwesten die respectievelijk ca. 680 m ten noordoosten en 710 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied stromen. Het terrein zelf is vrij vlak en bevindt zich op een hoogte van ca. 64,5 in het zuiden tot ca. 65,5 m TAW in het noorden (*Afb. 8*).

Ter hoogte van het onderzoeksterrein bestaat het tertiaire substraat uit de *Formatie van Kasterlee* (*Afb 9, tertiaire kaart*). Deze formatie bestaat uit bleekgroene tot bruine fijne zanden die glimmers bevatten en glauconiethoudend zijn. In ontsluiting vertonen deze zanden een zeer fijne gelaagdheid door de afzetting in een rustige, ondiepe zee.¹⁴

Tot in het Vroeg-Pleistoceen stroomde de Maas vanuit Luik in oostelijke richting tot Aken. Hier mondde zij uit in de Rijn, die toen meer westwaarts stroomde. Toen de Maas in de Elsterijstijd (470.000 tot 420.000 jaar geleden) een massa puin uit de Ardennen te verwerken kreeg, verstopte de benedenloop van de Maas geleidelijk, totdat de rivier door haar noordelijke waterscheidingsrug brak en zich in de vlakte stortte. Al dit materiaal werd afgezet in een grote puinkegel, het huidige Kempisch Plateau. Afhankelijk van het zeeniveau hebben periodes van erosie en sedimentatie elkaar afgewisseld.¹⁵ In het pleistoceen en meer in het bijzonder in de Mindel-ijstijd werden de onderliggende tertiaire formaties (zie *infra*) overdekt met terrasafzettingen van de Maas en Rijn. Ter hoogte van het onderzoeksterrein situeren zich zo de Zanden van Lommel. Deze zanden zijn Rijnafzettingen die tijdens het laat-pleistoceen tot vroeg-pleistoceen gedeponeed werden.¹⁶ De textuur van de zanden is middelmatig tot grof te noemen met zware mineralen, typisch voor Rijnafzettingen.¹⁷

¹³ BAEYENS L. en SANDERS J. (1987), p. 13.

¹⁴ GULLENTOPS F., PAULISSEN E. EN VANDENBERGHE (2006), p. 24.

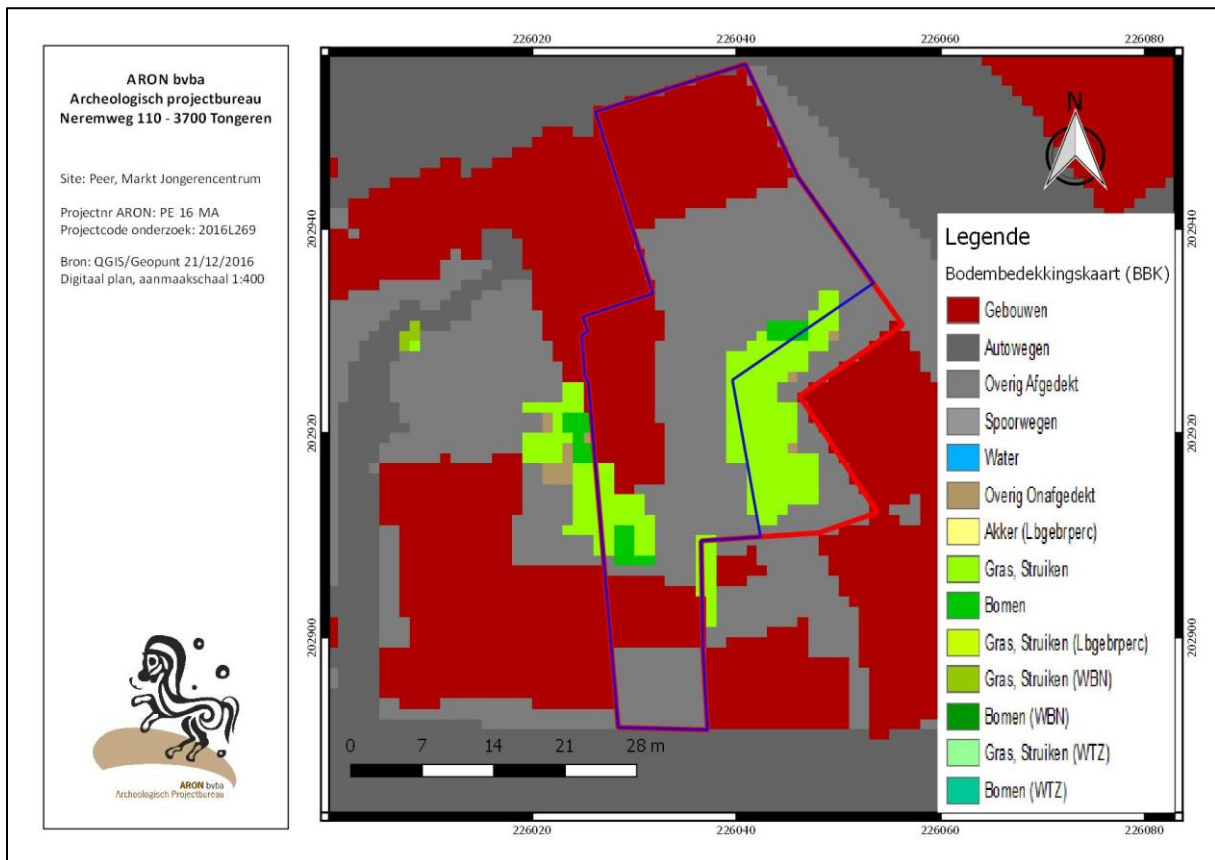
¹⁵ <http://www.rlkm.be/nl/hoge-kempen/erfgoed-databank/text/>

¹⁶ BAEYENS L. en SANDERS J. (1987), p. 16.

¹⁷ GULLENTOPS F., PAULISSEN E. EN VANDENBERGHE (2006), p. 13.

Afb. 4: Kleurenorthfoto met aanduiding van het onderzoeksterrein (rood) en lot 1 (blauw)

Afb. 5: Bodembedekkingskaart 2012 met aanduiding van het onderzoeksterrein (rood) en lot 1 (blauw).

Tijdens het laat-pleistoceen werden dekzanden op deze terrasafzettingen gedeponerd die op de grindhoudende materialen van de terrasformaties rusten.¹⁸ Deze dekzanden bestaat volgens de quartair geologische kaart ter hoogte van het onderzoeksterrein uit zanden van de *Formatie van Wildert*. Deze zanden bestaan uit geel tot geelgrijze, zwaklemige eolische zanden die afgezet werden tijdens de Weichsel-ijstijd (*Afb 10, quartairprofieltypekaart*). Lokaal kan er grintbijmenging vastgesteld worden door cryoturbaties. Het pakket is veelal tussen de 1 en 4 m dik. Deze zanden zijn doorgaans fijner dan de fluviatiele en herwerkte zanden.¹⁹

Volgens de bodemkaart (*Afb. 11*) wordt het terrein door een OB-bodem ingenomen, zijnde een bodem waarvan het oorspronkelijk bodemprofiel door ingrijpen van de mens (bebouwing) geheel of gedeeltelijk verstoord is. In de wijdere omgeving worden zandbodems (Z..) en lemig zandbodems gekarteerd (S..). De bodems die hier gekarteerd zijn kunnen een idee geven van de oorspronkelijk aanwezige bodems ter hoogte van het onderzoeksgebied.

Rondom de stad worden voornamelijk droge tot matig droge zandbodems (cfr. t-Zbm(b)-, Zbft-, t-Zbf3, Zbf3-, t-Zcf3 en Zcm(b)-bodems) tot lemige zandbodems (t-Scf3, t-Sdc3, Sbf3z-, Sdm- en tSem-bodems) aangeduid.

Een Zbf- en Zcf-bodem is een droge tot matig zandbodem waarin een weinig duidelijke humus en/of ijzer B-horizont gevormd werd. De C-horizont is grijs-geel en glauconietarm. Roestverschijnselen beginnen tussen 90 en 125 cm bij Zbf-bodems en tussen 60 en 90 cm bij Zcf-bodems. Een Zbf3-bodem heeft een dikke humeuze bovengrond (40-60 cm), Zbft-bodems hebben een grindbijmenging en bestaan uit terrasgrind dat vermengd is met dekzand. Ook substraat t-... geeft het voorkomen van een grindsubstraat weer beginnend op geringe of matige diepte (20-125 cm).²⁰

Ten zuidoosten van de stad is de bodem iets lemiger en wordt een Sbf-bodem gekarteerd, een droge lemige zandbodem met weinig duidelijke humus en/of ijzer B-horizont. Een vergelijkbare bodem treffen we aan in het noordoosten van de binnenstad. Het betreft een t-Scf3-bodem, een matig droge lemige zandbodem met weinig duidelijke humus en/of ijzer B-horizont. Deze matig droge podsolachtige bodem bezit duidelijke gleyverschijnselen die tussen 60 en 90 cm beginnen. t-Scf3 bodems bezitten een dikke humeuze bovengrond (40-60 cm) en een grindsubstraat beginnend op geringe of matige diepte (20-125 cm).²¹ Meer ten noorden, langs de vallei van de Peerderloop is het terrein natter en wordt een vergelijkbare maar matig natte bodem gekarteerd (t-Sdc3). Het betreft een matig natte lemige zandbodem met verbrokkelde textuur B-horizont. Ook een t-Zdg-bodem geeft de eerder natte terreinomstandigheden weer. Bij deze matig natte zandbodem is de podzol duidelijk ontwikkeld met een donker grijze tot zwarte humusaanrijking en daaronder veelal een bruinere aanrijking.²²

Verder worden rondom de stad droge tot matig droge zandbodems met een dikke antropogene humus-A horizont (t-Zbm(b) en Zcm(b)) weergegeven. Deze bodems zijn ontstaan doordat heideplaggen doordrenkt met mest uit de stallen werden aangevoerd om de schrale zandgronden vruchtbaarder te maken. Op die manier ontstond na verloop van eeuwen een dik pakket van aangevoerde plaggen, dat het mogelijk aanwezige bodemarchief kan behoeden voor verstoring. Substraat 't-...' en variatie van de profielontwikkeling '...(b)' geven het voorkomen van een bruinachtige bovengrond en een grindsubstraat beginnend op geringe of matige diepte (20-125 cm) aan. Een Sdm- en Sem-bodem tenslotte, aangeduid ten noordoosten van de stad, betreft een hydromorfe tot sterk hydromorfe plaggenbodem en komt voor in de nabijheid van de Peerderloop. Ook deze gronden werden vanaf de late middeleeuwen in cultuur gebracht.

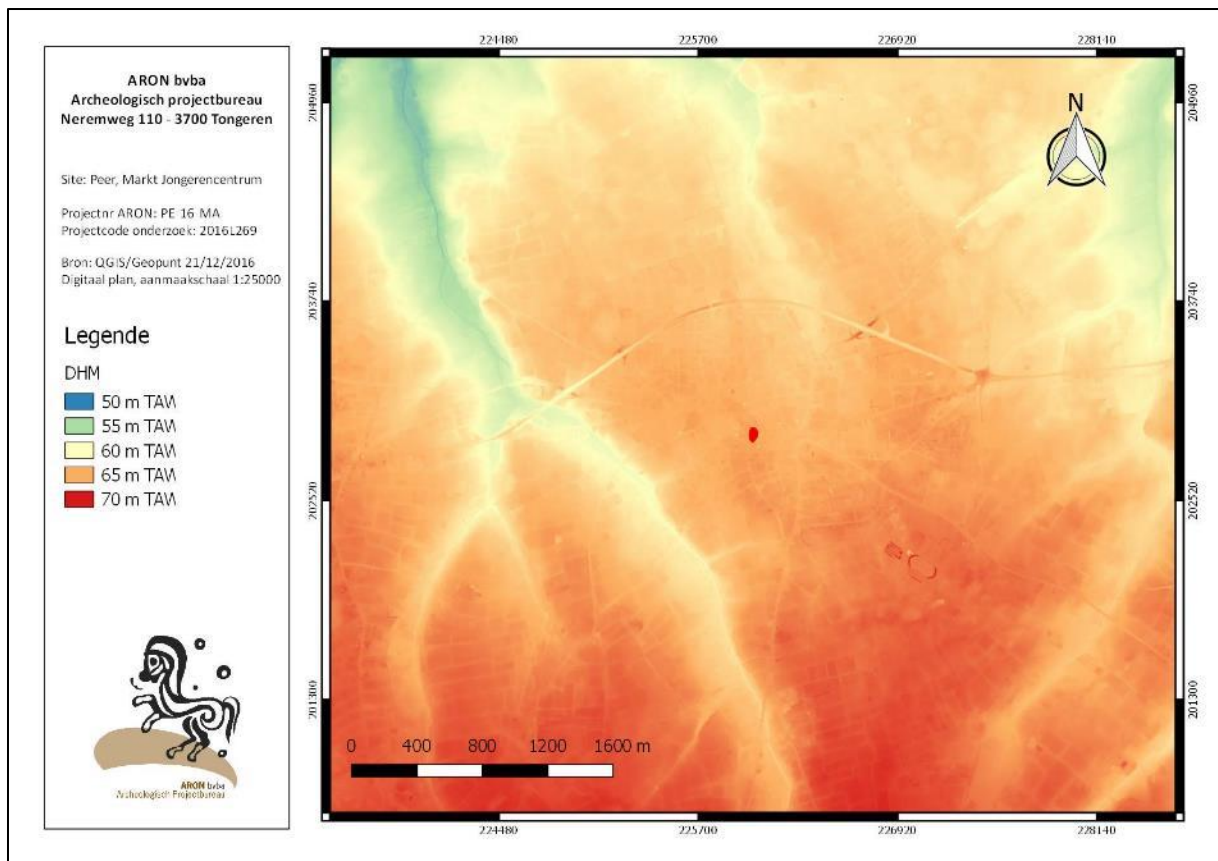
¹⁸ BAEYENS L. en SANDERS J. (1987), p. 17.

¹⁹ GULLENTOPS F., PAULISSEN E. EN VANDENBERGHE (2006), p. 15.

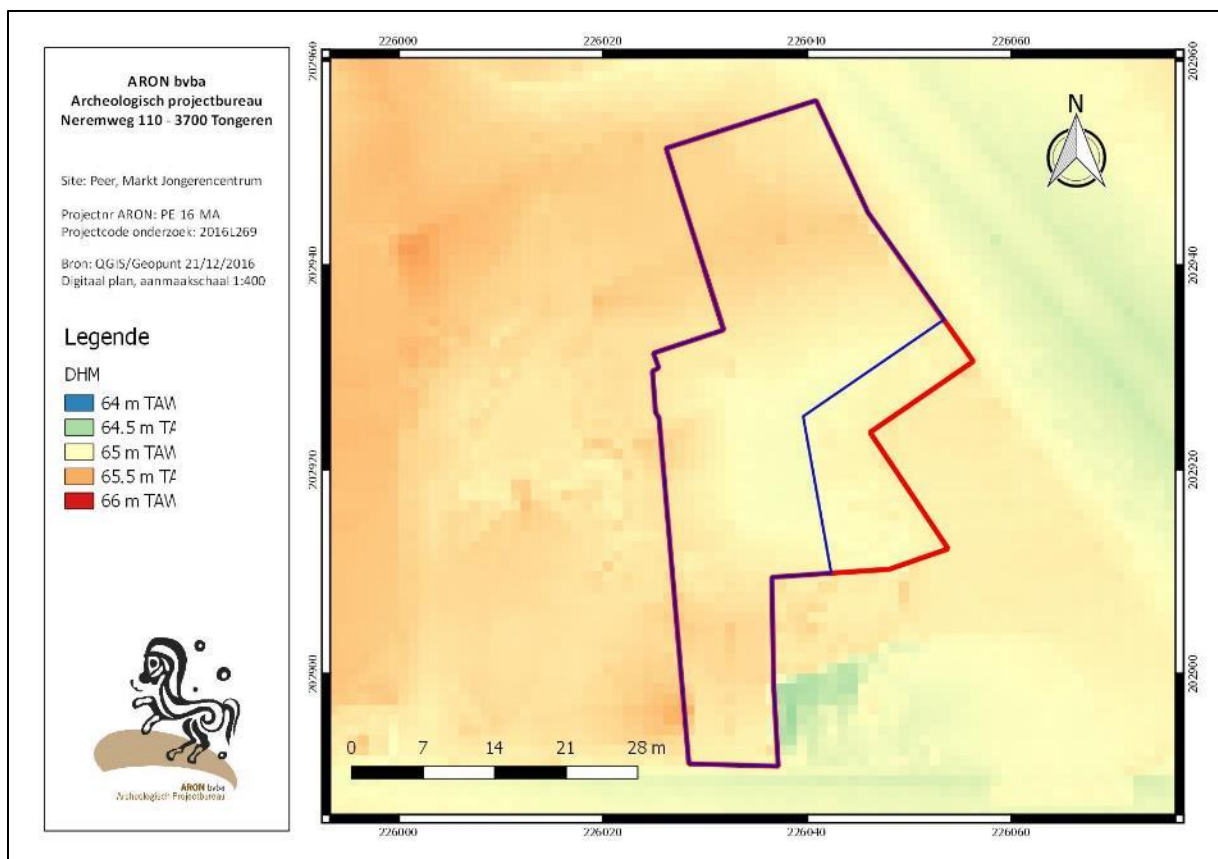
²⁰ BAEYENS L. EA. (1987), p. 38-39.

²¹ BAEYENS L. EA. (1987), p. 53-54.

²² VAN RANST EA. (2000), p. 203.

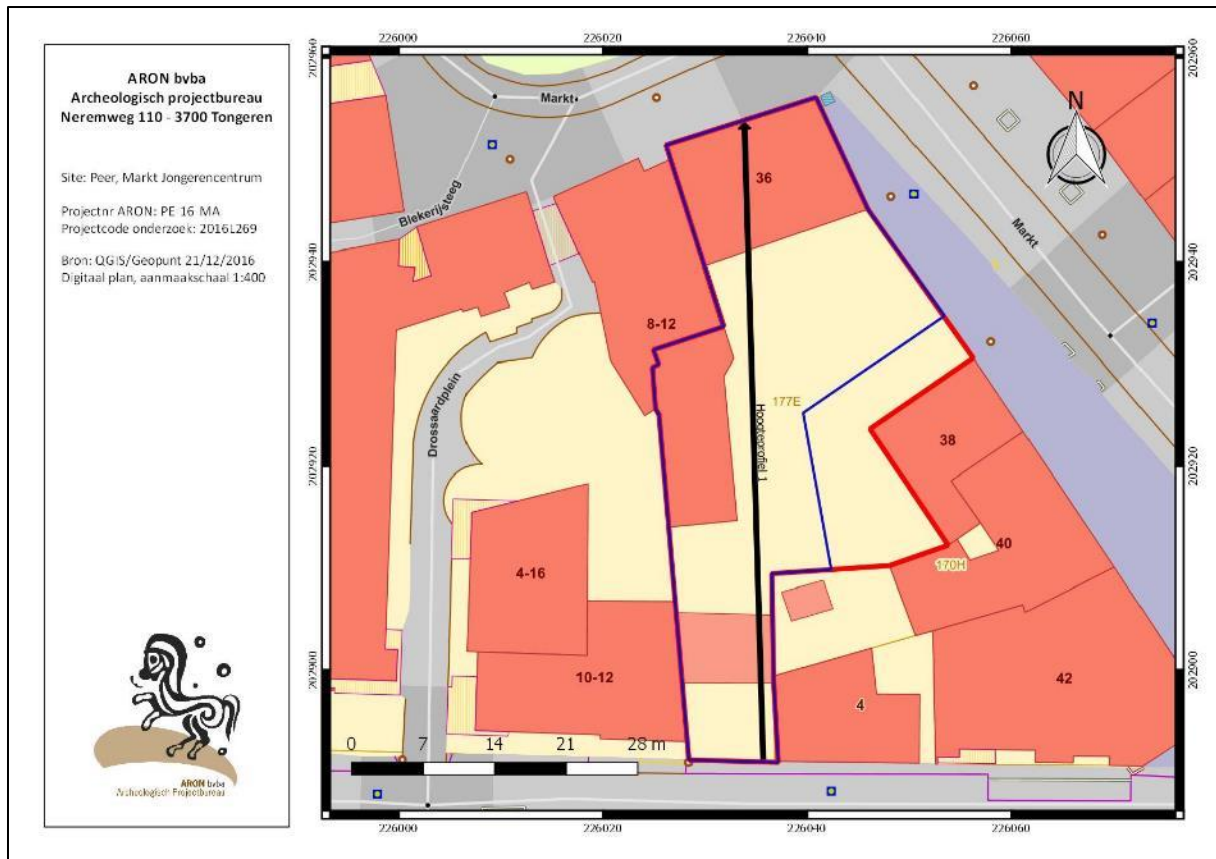

Afb. 6: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood

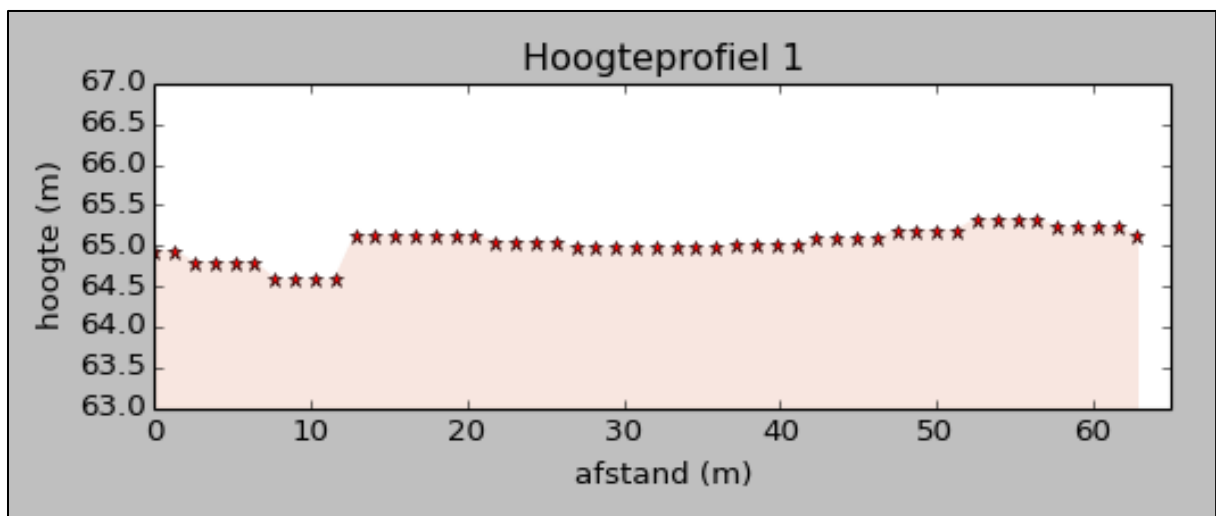

Afb. 7: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood en van lot 1 in het blauw

Afb. 8.1.: Kadasterplanmet aanduiding hoogteprofiel van het onderzoeksterrein (rood) en lot 1 (blauw)

Afb. 8.2.: Hoogteprofiel van het onderzoeksterrein

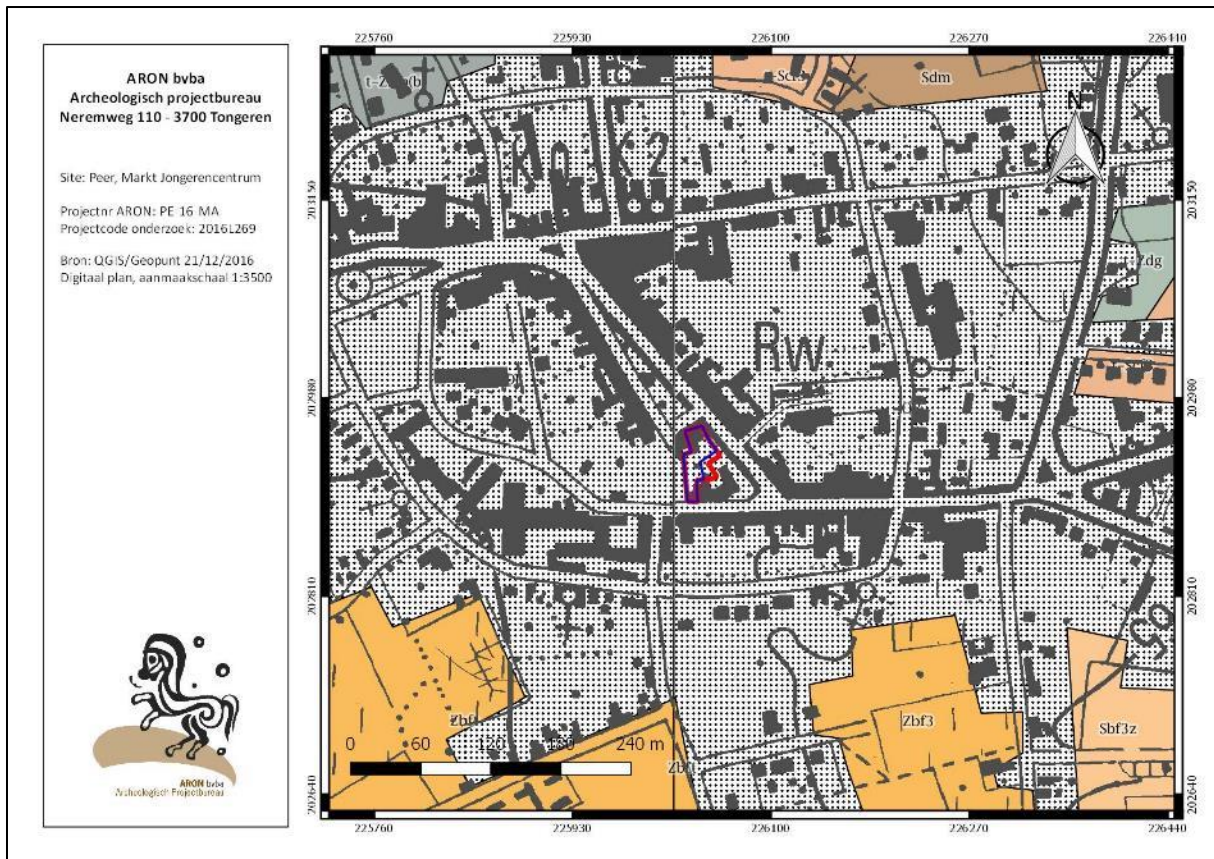

Afb. 9: Uittreksel tertiaire kaart en met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood en van lot 1 in het blauw (groen: Formatie van Kasterlee).

Afb. 10: Uittreksel Quartair profieltypekaart kaartblad 17: Mol en kaartblad 18: Maaseik met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood en van lot 1 in het blauw (Geel / 5 (wit): Formatie van Wildert op Zanden van Lommel; Groen: Lommel zanden)

Afb. 11: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksterrein in het rood en van lot 1 in het blauw

2.2 Historische situering

2.2.1 Beknopte historiek van Peer

In het testament van Sint-Willebrord (725) duikt de naam Peer voor de eerste maal op als *Pedero* en komt vervolgens in de documenten als volgt voor: 1055/1082, 1107 *Pire*; 1108/1138 *Pire*, *Pirges*, *Pirgis*; 1161, 1178 *Pyra*; 1253 *Perhe*; 1280 *Peres*; 1254 en later *Pere*; 1370 *Peer*. Deze varianten van de naam Peer zouden volgens meerdere auteurs teruggaan op het Latijnse *Pirgus* en het Oud-Franse *pierge*: ‘verharde weg’. Ten noord-westen van Peer, langs het gehucht De Winner onder Eksel, liep immers de oude Diesterse baan, langs waar kooplieden van Noord-Brabant hun kudden schapen naar de markten van Diest en Leuven voerden.

De naam gaat volgens anderen terug op het Middelnederlandse *perre* of *parre*, wat perk of park betekende. Peer ontstond immers als omheinde, beveiligde of versterkte plaats in een woeste en onveilige streek.²³

Peer was waarschijnlijk in de vroege middeleeuwen het centrum van een groot Frankisch domein, zeer waarschijnlijk van de Pippini. De vorm van het driehoekige, langgerekte marktplein doet vermoeden dat het terrein gebruikt werd als vesting van Frankische en Merovingische veetelers. Peer is op deze manier vermoedelijk ontstaan in de 5de/6de eeuw als een agrarisch centrum van enkele Germaanse families aan de bovenloop van de Dommel.²⁴ Het Frankische domein ging in de 8ste eeuw, als een vrome schenking, over naar de abdij van Sint-Truiden. De graven van Loon, die voogden waren over de Kempense abdiigoederen, palmde het domein en de heerlijke rechten na verloop van tijd in, zodat Peer een Loonse heerlijkheid werd.²⁵ Waarschijnlijk was het domein van Peer reeds in de 13de eeuw in het bezit van de Loonse graven: een oorkonde van 1259 laat immers veronderstellen dat Peer reeds toebehoorde aan de graaf van Loon. Het is bekend dat deze sinds 1190 voogd of beschermheer was van de abdij van Sint-Truiden en zich verrijkt zou hebben ten koste van de abdij.²⁶

Op hun beurt gaven de graven van Loon de heerlijkheid in leen aan de familie van der Marck.²⁷ Later was de heerlijkheid Peer achtereenvolgens in het bezit van de familie de Brimeu (1473), een bastaardtak van het huis van Bourgondië (1500-37), de families van Gavere-Diepenbeek (1537-1602), van Gavere-Fresin (1602-92), van Gavere-Aiseau en Arberg-Valengin (1692-1795). In 1623 werd Peer tot graafschap verheven, toen P.E. van Gavere bij een oorkonde door keizer Ferdinand II van Beieren tot graaf werd bevorderd.²⁸

De economische bedrijvigheid van de inwoners van Peer was hoofdzakelijk agrarisch gericht. Vanaf het begin van de 16de eeuw en ongetwijfeld reeds vroeger bestond er in Peer een georganiseerd marktwezen. Op het vlak van de ambachtelijke bedrijvigheid moeten naast de lakennijverheid ook de leder- en koperbewerking worden vermeld.²⁹ Door deze activiteiten groeide het marktplein uit tot een commerciële en sociale ontmoetingsplaats.³⁰ Ondanks het feit dat Peer in de 14de tot de 16de eeuw enig belang had als regionaal marktcentrum van wol- en lakennijverheid verviel het stadje in de 16de-17de eeuw tot een gewoon dorp, waar landbouw de hoofdbezigheid was. De talrijke stadsboerderijen, die in de 17de-18de eeuw in het stadscentrum werden opgericht, zijn daarvan een sprekend bewijs. Het afremmen van de economische opgang van Peer moet zeker in verband worden gebracht met opeenvolgende militaire bezettingen en verwoestingen, o.a. in 1483, 1599, 1648 en 1654.³¹

Na de brandrampen van 1654 en 1700 verving men de houten huizen stelselmatig door stenen woningen. De Franse Revolutie en het dictatoriale optreden van Napoleon bewerkstelligden een grondige reorganisatie van de samenleving en de instellingen. Het ambachts- en gildewezen werd afgeschaft, de religieuze instellingen werden opgeheven en de kerkelijke goederen openbaar verkocht. Peer werd een kantonhoofdplaats in het departement Nedermaas.³²

²³ STINISSEN (1998), p. 21.

²⁴ DIRIKEN (1992), p. 13.

²⁵ GERITS (1989), p. 171.

²⁶ STINISSEN (1998), p. 21.

²⁷ GERITS (1989), p. 171.

²⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/122073>

²⁹ CARMANS s.d., p. 254.

³⁰ DIRIKEN (1992), p. 115-116.

³¹ CARMANS s.d., p. 254.

³² DIRIKEN (1992), p. 13-14.

Historische schets van de Markt

De Markt is een breder driehoekig uitlopende straat die eertijds een dries vormde. De oudste driesnederzettingen ontstonden tijdens de Frankisch-Merovingische tijd, te situeren in de 5de tot de 7de eeuw.³³ Een dries was eertijds een verzamel- en drenkplaats voor het vee, vooral tijdens de nacht en dreigend gevaar. De dries in Peer bleef door de eeuwen heen in oppervlakte en omvang bewaard in het huidige stadsbeeld. Tot het midden van de 18de eeuw waren er op dit trechtervormige plein drenkplaatsen en poelen gesitueerd. Dan werden ze om hygiënische redenen gedicht en vervangen door waterpompen. De centrale poel verdween in 1767. Toch blijft tot op heden het agrarisch verleden van het marktplein zichtbaar door de aanwezigheid van diverse schuurpoorten en gerenoveerde stadsboerderijen.³⁴

Historische schets van het politiegebouw

De hofstede In den Engel, ter hoogte van het huidige politiegebouw, vroeger de rijkswachtkazerne, was in het verleden bewoond door o.a. Drossaard Van de Cruys in de 17de en de 18de eeuw.

De hofstede was door Stijn (Christina) Loos, vrouw van Peeter Cruys, geërfd van haar moeder omstreeks 1560 en werd door haar verkocht in 1619 aan Jan Vaes en Dries Lavegen. In 1656 verkocht Jan Vaes, schout van Genk en Zutendaal, zijn deel van huis en huisplaats, nagelaten door hun vader schout Jan Vaes, aan zijn schoonbroer schout Ghijbels. Het huis bleef in bezit van de nakomelingen Van de Cruys tot in de 18de eeuw.³⁵ Bokkerijder Nolleke van Geleen verbleef hier in de jaren rond 1780 en schilderde er een landelijk tafereel tegen de schouw. Deze muurschildering werd in bruikleen afgestaan aan het Provinciaal Domein van Bokrijk.

Later werd de woning bewoond door Vrederechter Ferdinand Braekers (1841-1914). In deze periode – nl. in de tweede helft van de 19de eeuw - werd de hofstede deels verbouwd tot een **eclectisch herenhuis**.³⁶ Kort na de stichting van België, omstreeks 1835, werd in het gebouw de rijkswachtbrigade gekazerneerd.³⁷

---

³³ DIRIKEN (1992), p. 23.

³⁴ Vroeger beperkte de benaming Markt zich enkel tot het driehoekige plein en werd de zuidoostelijke uitloper, die momenteel ook als Markt gekend is, bij de Oudestraat gerekend.

³⁵ STINISSEN J. (1997) Huizen en mensen van Peer-Centrum van ca 1650 tot 1795, Peer, 19-110.

³⁶ DREES J. (1986), p. 11.

³⁷ (1983) Peer. Kijk- & Leesboek, Uitgave van de Culturele Kring 'Dat stedeken Peer', 40.

2.2.2. Beknopte historiek van het onderzoeksterrein

De oudste bekende iconografische bron van Peer betreft een gravure van Robert Peril uit de 16de eeuw (Afb. 12). Deze gravure geeft een schetsmatige weergave van het panorama van de stad Peer. Aangezien het niet de bedoeling was een volledig getrouwe weergave van de werkelijkheid te schetsen, dient deze prent met enige voorzichtigheid bekeken te worden. De stad wordt door een stadsmuur omweld, drie - mogelijk vier poorten - geven toegang tot de stad. Deze wordt ingenomen door een kerk, een ommuurd hof met een huis met een toren, een halle en enkele kleinere huizen.

Ook een *plattegrond van de stad Peer* (Afb. 13), die op het einde van de 17de eeuw werd opgetekend door *landmeter L. Warnouts*, geeft een schematisch beeld van de stad Peer. Het omwalde stadscentrum was toegankelijk langs drie poorten: de *Kerck Poort* situeert zich aan de kerk in het westen van de stad, de *Nieuw Poort* en *Oude Poort* geeft toegang tot de stad in het oosten en zuidoosten. Langs de huidige Collegelaan, die in de richting van een *capelleke (Sint-Jobskapel, zie infra)* leidt, is de *Borch* (burcht, zie *infra*) zichtbaar als een omgracht terrein. Over het onderzoeksterrein is op deze kaarten weinig informatie beschikbaar.

Op het *Plan van die Stad ende Clooster van Peer (17de eeuw)* is het ontbrekend nummer 49 (Afb. 14), beschreven als *Die representanten van den ouden Gijbels*, naar alle waarschijnlijkheid *De Engel*.³⁸

Op een *panorama van Peer* (ca. 1730) door *Remacle Le Loup* (Afb. 15), wordt de kerk van Sint-Trudo duidelijk afgebeeld langs de Kerkepoort. Het noordelijke deel van de stad is bebouwd, het zuidelijk deel van het gebied binnen de stadswal wordt ingenomen door tuinen, akkers en boomgaarden. Een kopergravure uit 1744, naar een pentekening van *Remacle le Loup*, geeft een vergelijkbaar beeld (Afb. 16). Het onderzoeksterrein lijkt in de bebouwde zone te liggen.

Het stratenpatroon en de vorm van de stad, zoals ze afgebakend was door de omwalling, veranderde in de loop der tijd nauwelijks. Dit wordt duidelijk op de meer getrouwe stadskaarten, die vanaf de tweede helft van de 18de eeuw opgemaakt werden. Een overzicht van deze kaarten, met hun belangrijkste aanduidingen in het onderzoeksgebied, wordt hieronder gegeven. Voor meer info naar de markt verwijzen wij verder naar de volgende paragraaf (zie *infra*).

Op de *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden*, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), (Afb. 17) vertoont het stratenpatroon dezelfde kenmerken als de huidige situatie. De Markt situeert zich met zijn driehoekige vorm in het centrum van de stad. Hier komt een dubbele bommenrij voor in het oostelijke deel. De Oudestraat, die thans van west naar oost loopt vanaf het einde van de Markt aan de hoek met de Kloosterstraat tot aan de Oude Poort (*Vieille Porte*), begon in het ancien régime reeds ten zuidwesten van het Marktplein. Op dit punt, vlak ten oosten van het onderzoeksterrein, staat op de Ferrariskaart een rechthoekig NW-ZO georiënteerd gebouw aangeduid.

---

³⁸ STINISSEN J. (1997) Huizen en mensen van Peer-Centrum van ca 1650 tot 1795, Peer, 61.

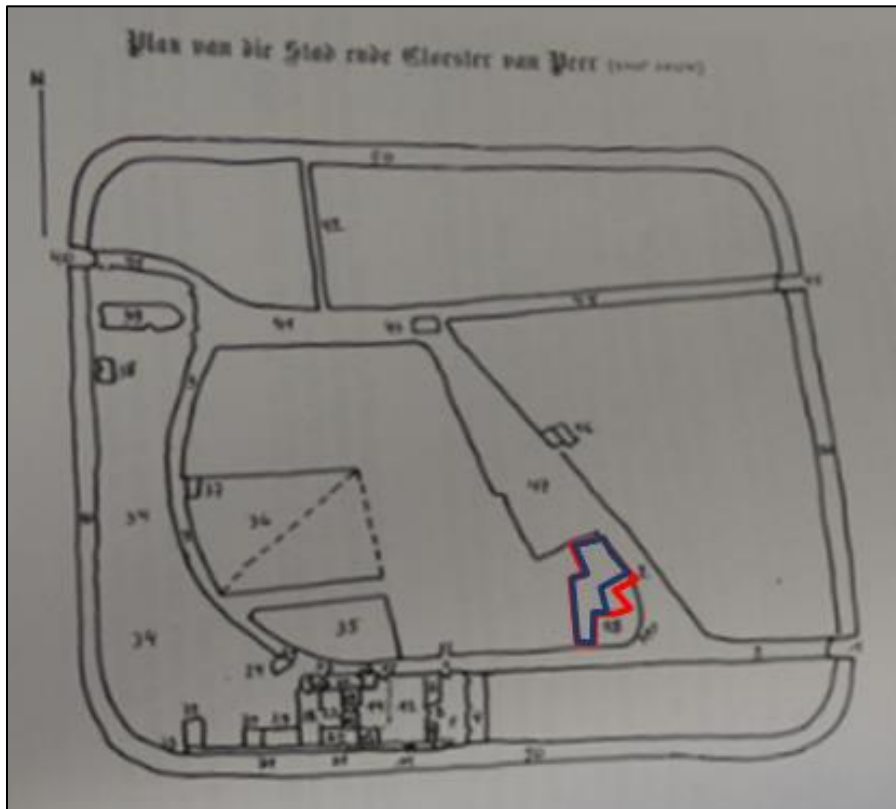

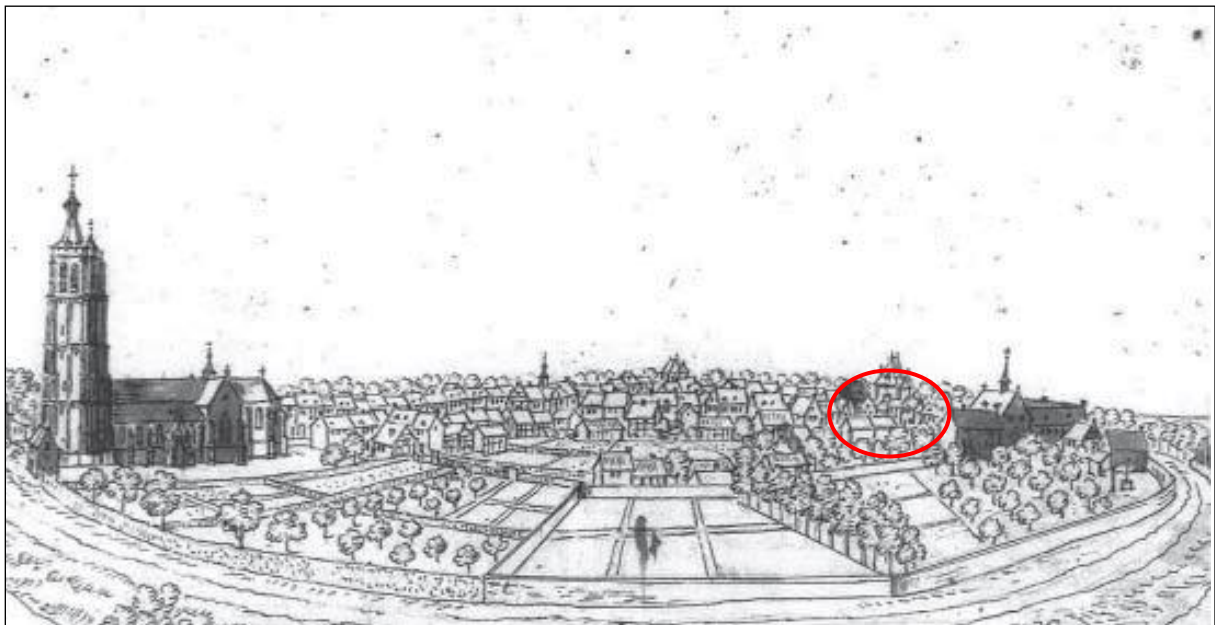
Afb. 12: Panorama van Peer, gravure door Robert Peril (16de eeuw) (Bron: Carmans s.d., p. 255 en Gerits 1989, p. 172).

Afb. 13: Plattegrond van de stad Peer, getekend door landmeter Lambert Warnouts (1697) (Bron: Carmans s.d., p. 255 en Gerits 1989, p. 178).

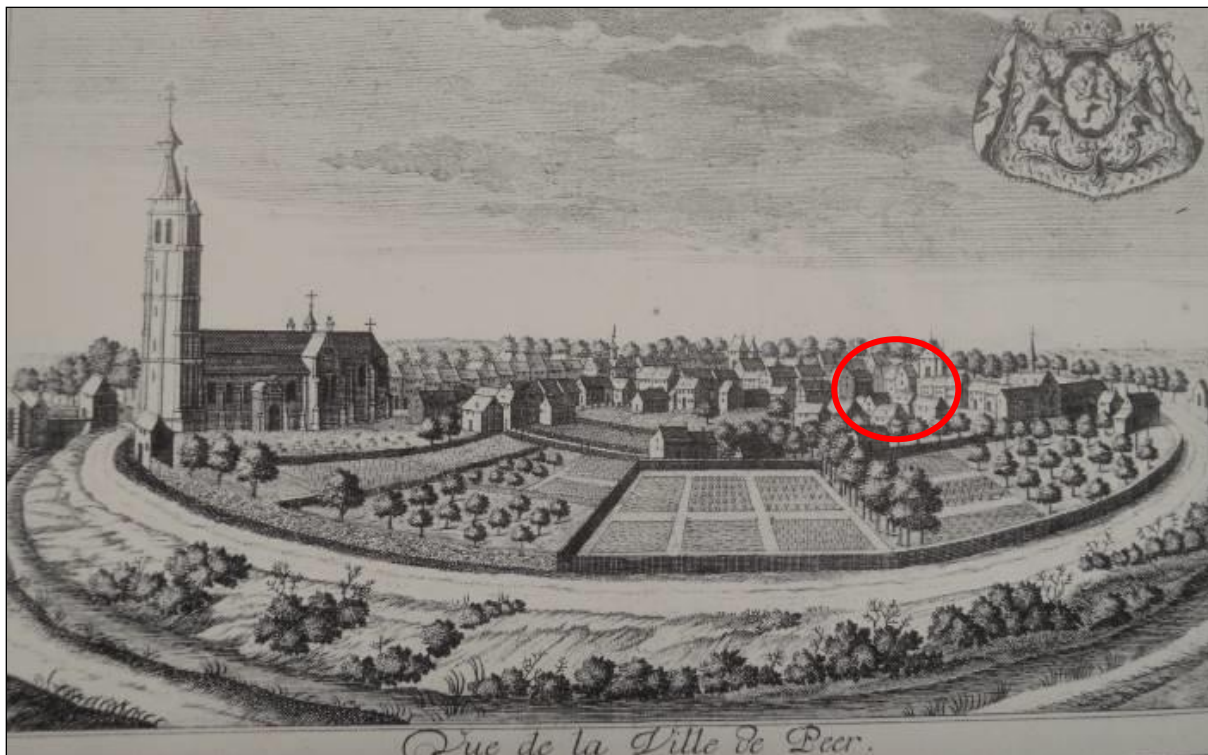

Afb. 14: Plan van die Stad ende Clooster van Peer (17de eeuw) met aanduiding van het onderzoeksterrein (rood) en lot 1 (blauw) (Bron: Stinissen (1997), p. 62).

Afb. 15: Pentekening van Remacle Le Loup (ca. 1730) met schematische aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (Bron: Carmans s.d., p. 255 en Gerits 1989, p. 173).

Afb. 16: Gezicht op de stad Peer. Kopergravure, naar de pentekening van Remacle Le Loup met schematische aanduiding van het onderzoeksgebied in het rood, 1744. (Bron: Carmans s.d., p. 255 en Gerits 1989, p. 173).

Op de kaart wordt de stadskern van Peer door verschillende tuinen ingenomen. De bebouwing langs de straten is reeds quasi aaneengesloten. Enkel de westkant van de zuidoostelijke uitloper van de Markt is nog onbebouwd. Het onderzoeksterrein ligt in deze zone en is in het noorden bebouwd, in het zuiden van het onderzoeksterrein worden met hagen omzoomde tuinen gekarteerd. De bebouwing in het noorden omvat de voormalige hofstede Den Engel, een vierkantshoeve met een uitbreiding in het zuiden. Ten zuiden van het onderzoeksterrein wordt de huidige Kloosterstraat aangegeven. De stadsversterking is opgebouwd uit een natte gracht en een dubbele aarden wal. De vesten zijn aan de buitenkant met bomen omzoomd. Een stadsmuur is niet aanwezig.

Het stratenpatroon is ook op *Atlas der Buurtwegen* (1845, Afb. 18) ongewijzigd gebleven. De omgrachting van de stadsomwalling is zichtbaar als een stippellijn. Buiten de gracht loopt, met uitzondering aan de oostzijde, een weg rond de stad. De poortgebouwen zijn niet meer afgebeeld. Het onderzoeksterrein wordt ingenomen door de eerdere bebouwing in het noorden, die uitgebreid lijkt in het zuidwesten. In het uiterste zuiden is tevens een gebouw aanwezig op het terrein. Ten oosten van het terrein is het NW-ZO georiënteerd gebouw verdwenen.

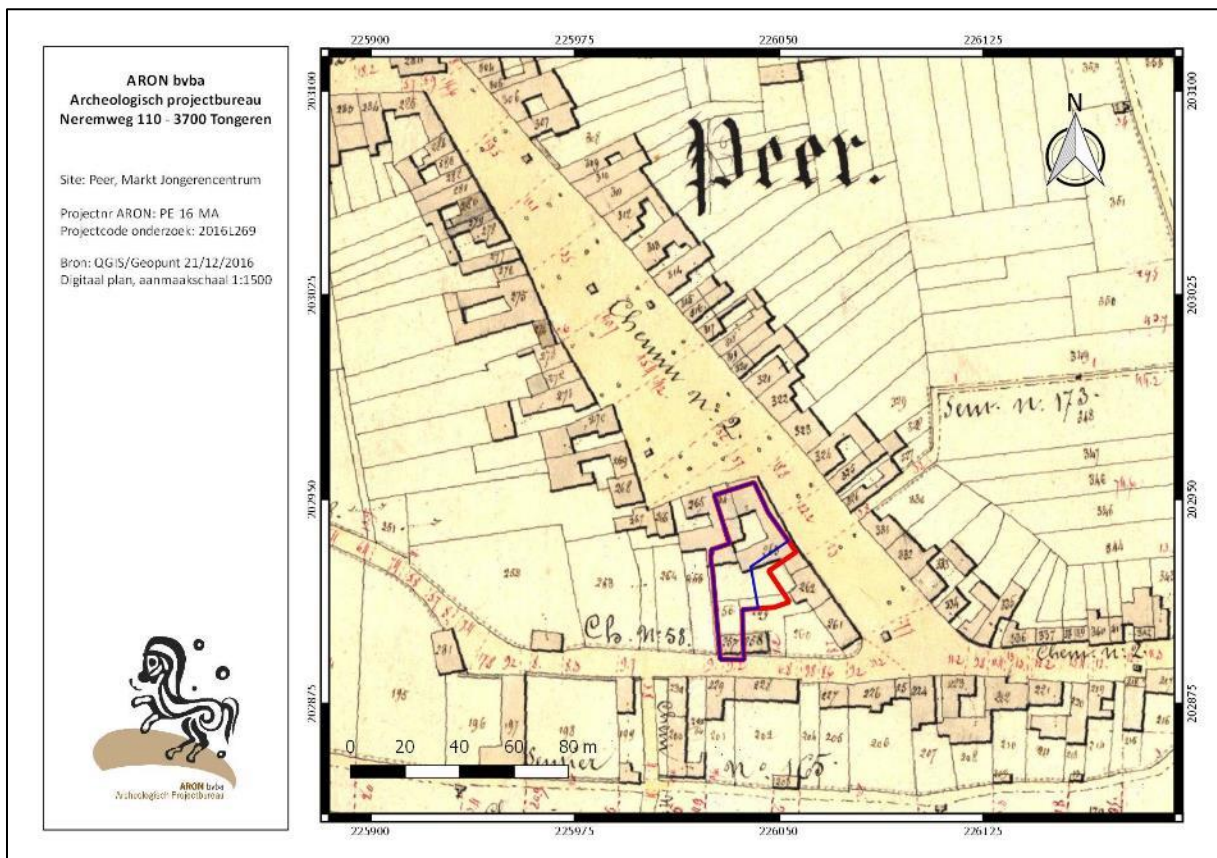
De *gereduceerde kadasterkaart* (Afb. 19 en 20) (beide ca. 1850) geeft een vergelijkbaar beeld weer.

Op de *Vandermaelenkaart* (Afb. 21) is het zuiden van het terrein niet bebouwd en *Den Engel* lijkt verdwenen, maar op latere kaarten blijkt deze toch zijn oorspronkelijke vorm te hebben behouden. Er worden in het stadscentrum verschillende leerlooierijen (*tannerie*) weergegeven ten oosten van het terrein.

Op de topografische kaart van 1873 (Afb. 22) is het onderzoeksterrein nog steeds bebouwd in het noorden en het zuiden en is *Den Engel* terug zichtbaar. De bebouwing is vrij vaag gekarteerd als een oranje vlek. De topografische kaart van 1904 geeft een enigszins vergelijkbare situatie duidelijker weer (Afb. 23). Ter hoogte van de oostzijde van het terrein, langs de Markt, lijkt het terrein volledig bebouwd naast de straat. Op de topografische kaarten van 1939 en 1969 is de bebouwing in het noorden in ruimte beperkter, met een open ruimte naar de straat toe zoals in de huidige situatie (Afb. 24-25).

Afb. 17: Detail uit de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgesteld door Graaf de Ferraris (1771-1778) met situering van het onderzoeksterrein (rood) en van lot 1 (blauw).

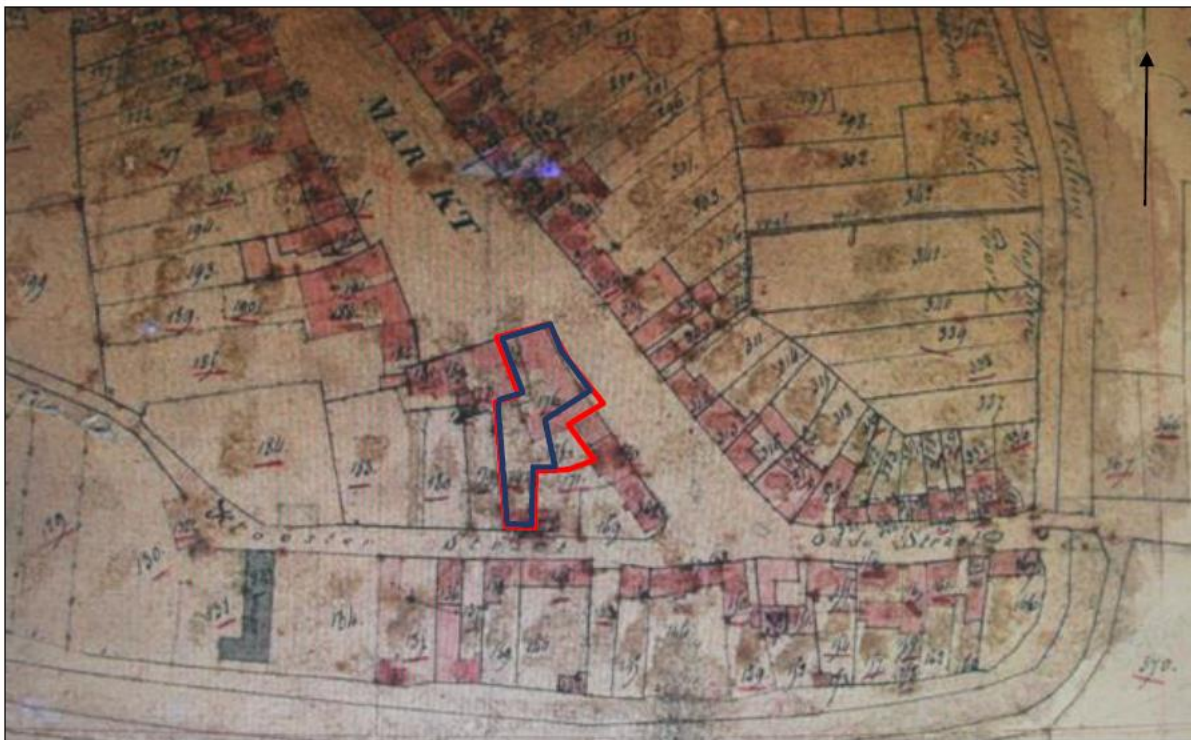

Afb. 18: Atlas van de Buurtwegen (ca. 1841) met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en van lot 1 in het blauw.

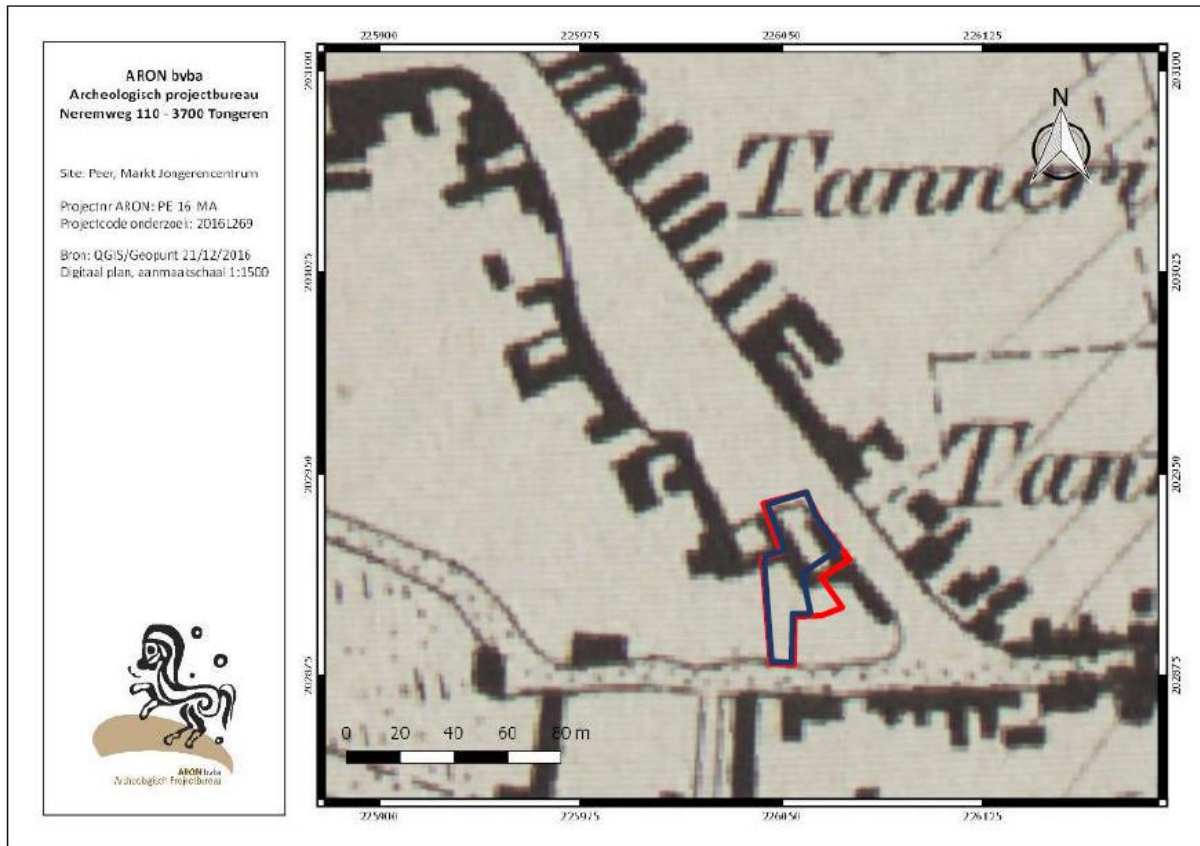

Afb. 19: Detail uit de Gereduceerde Kadasterkaart (ca. 1850) met situering van het onderzoeksterrein (rood) en van lot 1 in het blauw (Bron: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/cai/zone/140052>, digitaal plan, dd 20/01/2016, aanmaakschaal onbekend, 2016L269).

Afb. 20: Detail uit de Primitieve Kadasterkaart (ca. 1850) van de binnenstad van Peer met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en van lot 1 (blauw) (Bron: Kadasterarchief Limburg, digitaal plan, dd 20/01/2016, aanmaakschaal onbekend, 2016L269).

Afb. 21: Detail uit de Vandermaelenkaart (1846-1854) met situering van het onderzoeksterrein (rood) en lot 1 (blauw)

Afb. 22: Topografische kaart uit 1873 met situering van het onderzoeksgebied (rood) en van lot 1 in het blauw.

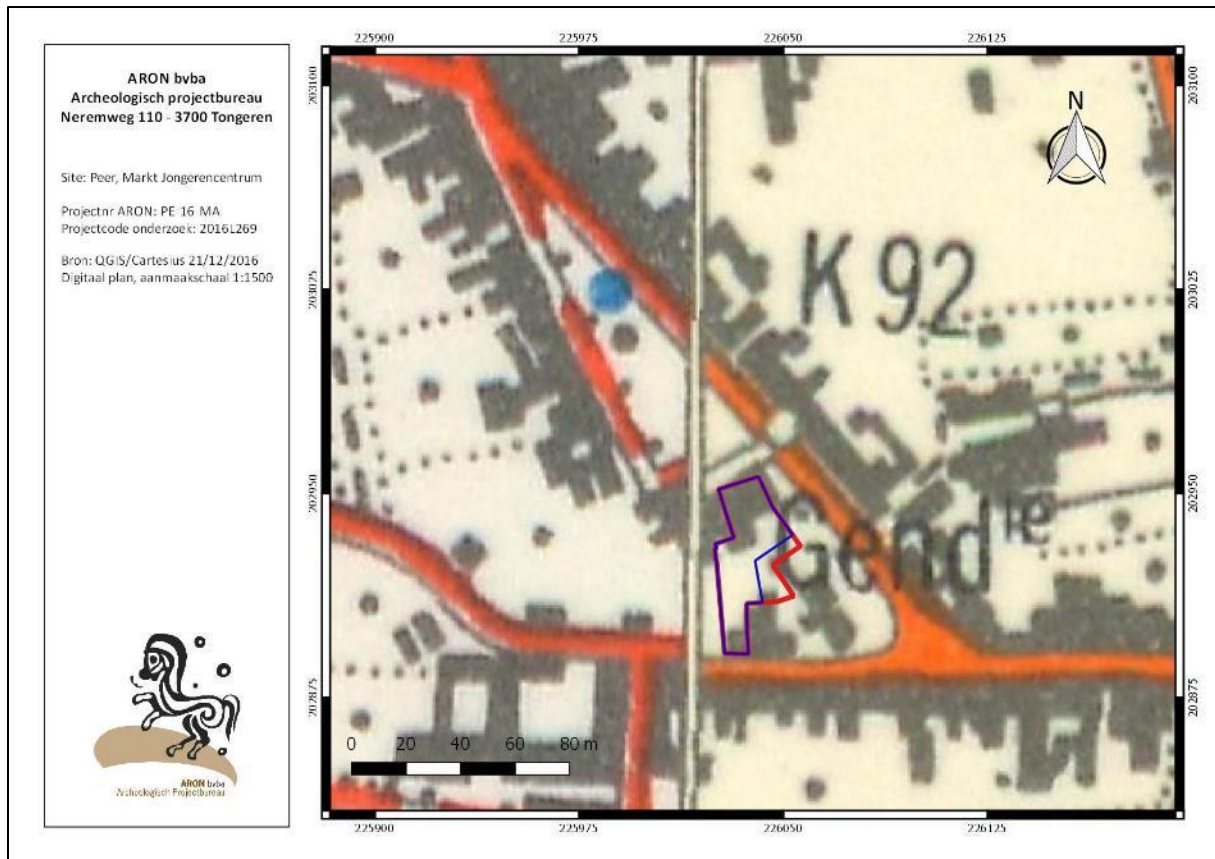

Afb. 23: Topografische kaart uit 1904 met situering van het onderzoeksgebied (rood) en van lot 1 in het blauw.

Afb. 24: Topografische kaart uit 1939 met situering van het onderzoeksgebied (rood) en van lot 1 in het blauw.

Afb. 25: Topografische kaart uit 1969 met situering van het onderzoeksgebied (rood) en van lot 1 in het blauw.

Onderstaande foto geeft een beeld van het politiegebouw in de 20ste eeuw, gelegen op de hoek van de markt in het noorden van het onderzoeksgebied (Afb. 26). Dit gebouw is tot op heden nog op het terrein aanwezig.

Afb. 26: Zicht op de Markt met achteraan 'de Engel' (Bron: Drees 1986, p. 11).

2.3 Archeologische situering van het onderzoeksgebied

Op het onderzoeksterrein - dat in de historische stadskern van Peer gelegen is - werd tot op heden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

Uit het stadscentrum van Peer is weinig archeologische informatie in de Centraal Archeologische Inventaris bekend (Afb. 27). Wel werden in de omgeving meerdere vondsten gedaan die een langdurige bewoning in het gebied aantonen, gaande van de Steentijd tot de Middeleeuwen. Deze vondsten worden hieronder chronologisch opgesomd.

520 m ten noordoosten van het onderzoeksterrein werd een halve gepolijste bijl uit het midden-neolithicum aangetroffen (CAI 51118³⁹). Ook net ten noordoosten van het stadscentrum werd een bijl uit de steentijd aangetroffen (CAI 51119)⁴⁰. Meer gegevens hierover ontbreken echter.

Aan de Albertus Moretuslaan, ca. 600 m ten noordoosten van het onderzoeksterrein, werden bij twee archeologische vooronderzoeken⁴¹ clusters van sporen aangetroffen die in de late bronstijd, ijzertijd en volle middeleeuwen gedateerd werden (CAI 163077 en CAI 163545). Er werd ook een grote kuil aangeduid die tijdens het vooronderzoek geïnterpreteerd werd als restant van een vermoedelijke waterkuil. Uit het archeologisch onderzoek⁴² dat hierop volgde bleek echter dat het geen waterput was. Het volledige onderzoeksterrein van één van de vooronderzoeken wordt in het groen aangegeven op de kaart (Afb. 27).

Ook op ca. 450 m ten zuidoosten wordt een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd, maar hier werden geen dateerbare sporen geregistreerd.

Een zeldzaam archeologisch onderzoek in hartje Peer vond in 2002 plaats in de decanale Sint-Trudokerk (CAI 51555).⁴³ Bij dit onderzoek konden voor de St. Trudokerk vier grote bouwfases vastgesteld worden: een pre-romaanse, een romaanse, een gotische en neogotische kerk geven een evolutie weer vanaf de 10de eeuw tot zijn huidige vorm.

Bij de opgravingen werd het mogelijk om een redelijk volledige plattegrond te reconstrueren van de eerste stenen kerk. Het gaat om een zaalkerkje met apsis met een lengte van ca. 16 m en een breedte van ca. 8 m. Op basis van de gebruikte materialen (natuurstenen en grote en kleine maaskeien) en de bouwwijze werd deze kerk als pre-Romaans beschouwd en werd ze op basis van gelijkenissen in de 10de of 11de eeuw gedateerd. Mogelijk werd deze kerk door een afwateringsgreppel op ca. 3 m van de buitenmuur omgeven die op basis van aardewerk in de 10de-11de eeuw gedateerd werd. Aangezien deze greppel slechts over een korte afstand kon geregistreerd worden, blijft deze interpretatie eerder voorzichtig. Deze pre-Romaanse kerk werd afgebroken tot de funderingen, die herbruikt werden bij de bouw van de Romaanse kerk. De breedte van de kerk werd behouden, het schip werd in oostelijke richting met 1 m verlengd. Aan de oostzijde bouwde men bovendien een dwarsbeuk met een, vermoedelijk, absidevormig koor. Aan de westzijde werd een toren toegevoegd. Op deze manier ontstond een kerk van het kruiskerktype.

De bouw van de gotische kerk gebeurde in verschillende fasen. Op basis van de stratigrafie van de muren konden hierin drie grote bouwfases onderscheiden worden. De eerste gotische verbouwing is de aanbouw van de zuidelijke zijbeuk. Deze aanbouw kan al voor 1422 gesitueerd worden aangezien het transept (dat in de historische bronnen gebouwd werd in 1422) deels over de fundering van de zijbeuk gelegen is. Voor deze aanbouw werd de zuidelijke romaanse buitenmuur afgebroken en vervangen door zuilen. Ook aan de noordzijde werden zuilen geplaatst, maar aan deze zijde voor de Romaanse muur. Mogelijk tegelijk met de bouw van de zijbeuk, startte men met de bouw van de toren.

De tweede gotische verbouwing dateert van 1422 met de bouw van het gotische transept en waarschijnlijk ook het koor. Bij de derde grote gotische verbouwing breidde men de kerk uit met een noordelijke zijbeuk. De Romaanse buitenmuur werd afgebroken en de gotische transeptmuur werd opengewerkt naar de zijbeuk. Bij deze verbouwing werd vermoedelijk ook de romaanse toren afgebroken en werden het schip en de gotische toren met

---

³⁹ Mogelijk idem aan CAI 60050

⁴⁰ Mogelijk idem aan CAI 51478

⁴¹ SMEETS EA. (2013); en KLERKX EA. (2012).

⁴² STEEGMANS EA. (2013), p. 179.

⁴³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/cai/zone/140052>.

elkaar verbonden.⁴⁴ De gotische kerk was tot dan enkel toegankelijk langs de toren. In 1703 kreeg de kerk ter hoogte van de tweede travee een zuidelijk portaal.⁴⁵

De gotische kerk verkeerde op het einde van de 19de eeuw in zo'n slechte staat dat beslist werd het schip volledig af te breken en te vervangen door een nieuw schip in neogotische stijl. De toren, het transept, het koor en de sacristieën bleven behouden.⁴⁶

Uit de Late middeleeuwen zijn meerdere CAI-locaties gekend. **CAI 51250**, gelegen aan de Collegelaan, geeft de locatie van de burcht weer. De vroegere stadsomwalling wordt aangeduid als **CAI 165774**. Ook de drie stadspoorten zijn in de CAI geïnventariseerd: de Kerkepoort of Wijchmaalse poort (**CAI 165778**), De Oude Poort (**CAI 165780**) en de Nieuwe Poort of Brogelpoort (**CAI 165776**). Aan de binnenzijde van de wal situeert zich in het zuiden van de stad het Sint-Agnesklooster op ca. 50 m ten zuidwesten van het onderzoeksterrein (**CAI 50866**), dat mogelijk ca. 1430 gesticht werd. Het nog bestaande klooster dateert uit 1698 en wordt als school ingenomen.

Een midden-paleolithische Moustierspits in silex werd aangetroffen aan de bovenloop van de Dommel te Linde (**CAI 50362**). Een tweede Moustierspits werd enkele kilometers stroomopwaarts aangetroffen ten opzichte van CAI 50362 (**CAI 50363**). Verder werden wat verspreide paleolithische (oa. een vuistbijl) en neolithische artefacten (oa. fragmenten van gepolijste bijlen en pijlpunten) over het hele grondgebied van Peer gerecupereerd⁴⁷.

Uit de bronstijd/vroege ijzertijd dateert een ensemble van vijf grafheuvels in Molhem⁴⁸ (**CAI 50028**⁴⁹) en andere urnengrafvelden te Maarlo (**CAI 51245**), Kloosterbos (**CAI 60049**), Heihuiskens (**CAI 60051**), Kamperden (**CAI 60041**), Kievelden (**CAI 50156**), Bolt (**CAI 51436**) en te Wijchmaal (**CAI 60048**, **CAI 60046**, **CAI 50350** en **CAI 155211**). Uit dezelfde periode dateren ook de restanten van *celtic fields* (o.a. Kampert, Maarlo, Sint-Jozefwijk, Bosschellerheide, Waert Bos, Broekkant, Broekheide, Riet, De Bosschen, Golderheide, Stevensweg, Diesterbaan, Kaperden, Aan huis Bampt, Gebbels Bosch) en één nederzetting (**CAI 700355**).⁵⁰

Uit de Romeinse periode zijn wat verspreide vondsten gekend o.a. scherven en munten.⁵¹ In de Wittert werd een Romeinse muntschat ontdekt (**CAI 51340**).⁵²

---

⁴⁴ SCHURMANS (2002), p. 9-11.

⁴⁵ KWANTEN (2004), p. 161.

⁴⁶ SCHURMANS (2002), p. 11.

⁴⁷ CAI 706246, CAI 152890, CAI 700355, CAI 700616, CAI 158704, CAI 50364, CAI 51097, CAI 155210 en CAI 51246

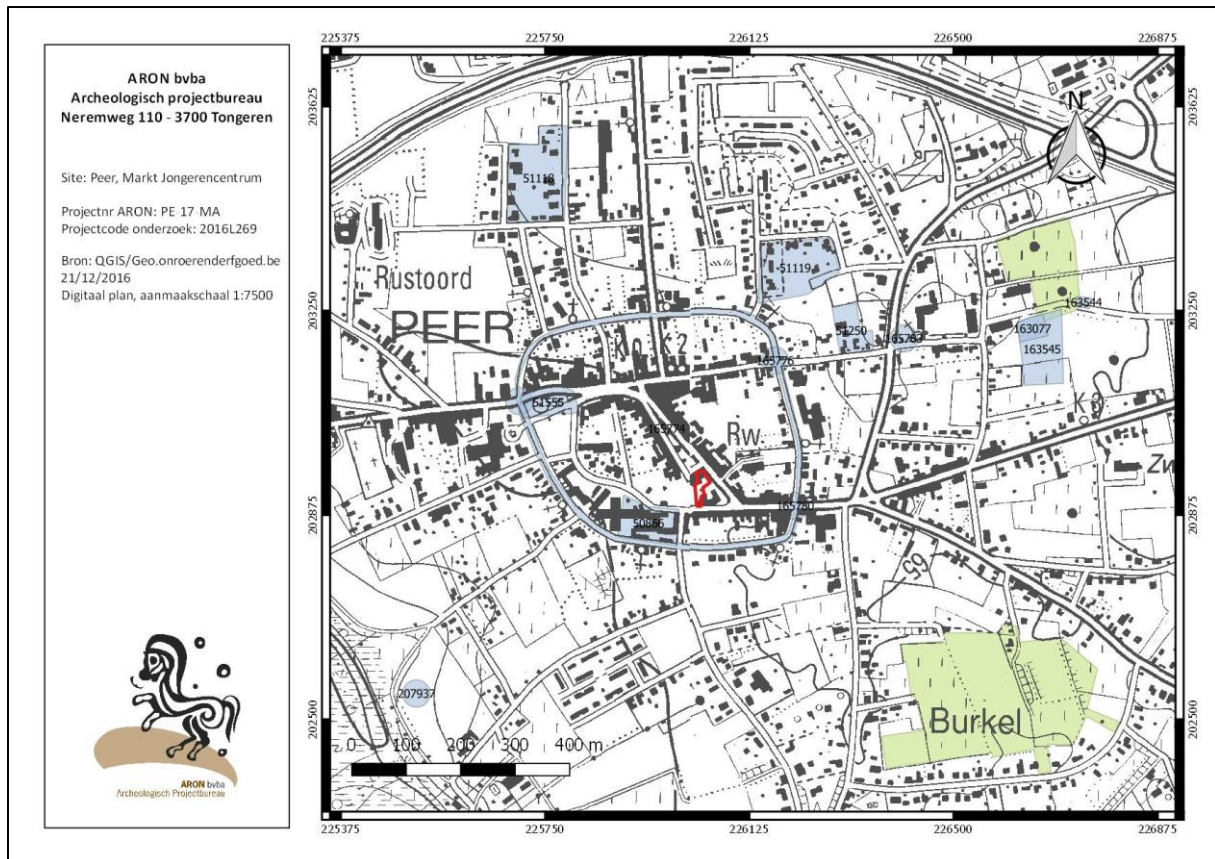
⁴⁸ Volgens Claassen gat het om een herbruik van grafheuvels uit het neolithicum.

⁴⁹ Mogelijk idem aan CAI 50029

⁵⁰ CAI 700316, CAI 700128, CAI 700290, CAI 700156, CAI 700346, CAI 700169, CAI 700008, CAI 700174, CAI 700218, CAI 700288, CAI 209355, CAI 700139, CAI 700287, CAI 700336, CAI 209354, CAI 700131, CAI 700289, CAI 700303, CAI 700311, CAI 700314, CAI 700315, CAI 700313, CAI 700318, CAI 700278, CAI 700399, CAI 700299

⁵¹ CAI 700355, CAI 52399, CAI 52406, CAI 60040, CAI 166078, CAI 154548, CAI 155212, CAI 158544, CAI 208459, CAI 208833, CAI 52900, CAI 52383, CAI 152891, CAI 52380, CAI 60047, CAI 155213, CAI 208253, CAI 50156, CAI 163848, CAI 209190, CAI 52399, CAI 208834

⁵² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/cai/zone/140052>.

Afb. 27: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van de omliggende vindplaatsen (lichtblauw) en gebeurtenissen (groen), het onderzoeksterrein (rood).

2.4 Gaafheid van het terrein: gekende verstoringen

Over het volledige terrein komen verstoringen voor. De dieptes van deze verstoringen variëren.

Nutsvoorzieningen

Langs de perceelgrenzen zijn meerdere nutsleidingen aanwezig. Ook op het terrein komen meerdere nutsvoorzieningen voor. Hieronder wordt gedetailleerd overzicht gegeven van de gekende leidingen op of rondom het onderzoeksterrein. Zowel deze langs de perceelsgrenzen als deze op het terrein zijn nog steeds in gebruik. *Afb. 28, BIJLAGE 11*, geeft een overzicht van de aanwezige nutsleidingen. Op te merken hierbij is dat de diepte en breedte van de sleuven voor het uitgraven van deze leidingen tot op heden onbekend blijft.

- **De Watergroep:** ter hoogte van de Markt naast de perceelgrenzen, ligt een ondergrondse drinkwaterleiding (*Afb. 28*, blauw).
- **Proximus:** in het noorden van het terrein situeren zich 2 ondergrondse huisaansluitingen van Proximus (*Afb 28*, groen).
- **Infrac:**
  - o **Elektriciteit:** ter hoogte van de Markt en de Kloosterstraat situeren zich langs de perceelgrenzen ondergrondse elektriciteitsleidingen (*Afb. 28*, rood).
  - o **Telecommunicatie:** ter hoogte van de Markt situeert zich langs de perceelgrens een ondergrondse telecommunicatiekabel (*Afb. 28*, groen).
  - o **Gas:** ter hoogte van de Kloosterstraat en de Markt situeert zich langs de perceelgrenzen een ondergrondse aardgasleiding (*Afb. 28*, paars).
  - o **Riolering:** ter hoogte van de Markt situeert zich langs de perceelgrens een ondergrondse afvalwaterleiding (*Afb. 28*, bruin).

Nutsvoorzieningen op het terrein:

- In het noorden van het terrein, langs de gevel van de politiegebouw, bevinden zich twee elektriciteitsaansluitingen
- In het noorden van het terrein loopt van oost naar west een afvoergootje
- Verspreid over het terrein zijn meerdere rioleringsbuizen aanwezig die met elkaar in verbinding staan. Deze worden bovengronds gemarkeerd door putdeksels.
- Aan de oostzijde van het terrein staat een slagboom met vlak ervoor een grondlus voor het detecteren van voertuigen.

Politiegebouw en garages

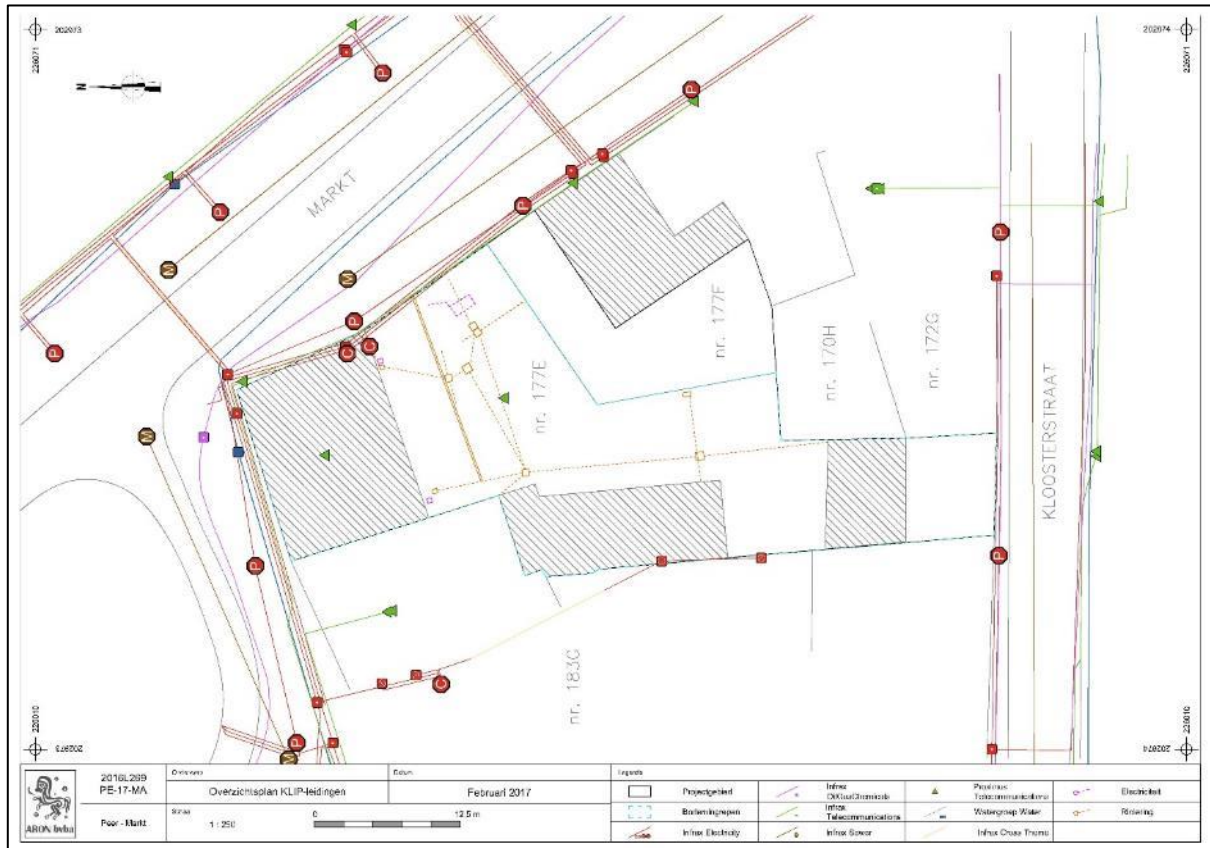
Overige verstoringen zijn het politiegebouw (ca. 200 m²) in het noorden en de garages in het westen en het zuiden (ca. 125 m² en ca. 62 m. Aangeleverde snedes geven aan dat deze gebouwen niet onderkelderd zijn, waardoor een verstoringdiepte van maximaal ca. 1,60 m verwacht worden voor het politiegebouw en van ca. 0,80 m voor de garages.

Groenaanleg

In het westen van het terrein stond tot voor kort een boom (zie *afb. 4*). De mate van verstoring door de boomwortels is in ruimte beperkt en kan gaan tot ca. 1,5 m diepte. Verder komt in het oosten nog een haag voor. De diepte van de wortels is hier vermoedelijk beperkter tot ca. 1m.

Verhardingen

Het onderzoeksgebied is zo goed als volledig verhard met asfalt en klinkers. In het uiterste zuiden neemt deze verharding een oppervlakte van 60 m²n, centraal een oppervlakte van 420 m². De diepte van versterking door de aanleg van deze verhardingen kan geschat worden op ca. 50 cm.

Afb. 28: Overzicht aanwezig nutsleidingen op het onderzoeksterrein (Bron: KLIP, digitaal plan, dd 21/12/2016, aanmaatschaal 1.250, 2016L269)

2.5 Onderzoeksvragen

Wat zijn de gekende archeologische gegevens in het projectgebied?

Uit het stadscentrum van Peer is weinig archeologische informatie in de *Centraal Archeologische Inventaris* bekend. Wel werden in de omgeving meerdere vondsten gedaan die een langdurige bewoning in het gebied aantonen, gaande van de Steentijd tot de Middeleeuwen.

Welke informatie geven de gekende historische en iconografische gegevens van het projectgebied?

Op basis van cartografische bronnen kan afgeleid worden dat het noorden van het terrein steeds bebouwing heeft gekend vanaf de 18de eeuw. De zone van het huidige politiegebouw is zeker bewoond vanaf de 16de eeuw. In het zuiden van het terrein is bebouwing zichtbaar vanaf midden 19de eeuw.

Hoe is de evolutie van de historische bebouwing van het terrein?

Historische bronnen geven aan dat Peer al bewoning kende vanaf de 8ste eeuw. De zone van het huidige politiekantoor was zeker vanaf de 16de eeuw bewoond. De bebouwing in het noorden omvat de hofstede *Den Engel*, die in de loop der tijden verschillende verbouwingen heeft gekend. Zo werd onder meer in de tweede helft van de 19de eeuw een deel omgebouwd tot een eclectisch herenhuis. Het zuiden van het terrein kent bebouwing vanaf midden 19de eeuw die in de loop van de 20ste eeuw plaats gemaakt heeft voor garageboxen.

Wat is de geschiedenis van het landgebruik van het terrein?

Het onderzoeksgebied ligt in de historische stadskern van Peer en heeft steeds bebouwing gekend vanaf de 16de eeuw. In de onmiddellijke omgeving zijn vondsten gekend die duiden op een langdurige bewoning in het gebied gaande van de Steentijd tot de middeleeuwen.

Wat zijn de gekende verstoringen (van de huidige verhardingen, riolering, allerhande leidingen, enz)? Hoe diep gaan deze verstoringen en over welke oppervlakte verspreiden ze zich?

Over het hele terrein komen recente verstoringen voor. Allereerst is het hele onderzoeksgebied volledig verhard met asfalt en klinkers met een geschatte maximale verstoringdiepte van 50 cm. De grootste verstoring treffen we aan in het noorden van het terrein met allerlei elektriciteitsaansluitingen, leidingen en het politiekantoor (ca. 200 m²). Verder liggen garageboxen in het zuiden en in het westen van het terrein (ca. 125 m² en 65 m²). De dieptes van de verstoringen variëren sterk en zijn momenteel meestal niet exact gekend. De verstoringdiepte voor de funderingen voor het politiekantoor zou maximaal ca. 1,60 m bedragen, voor de garageboxen wordt een maximale verstoringdiepte van ca. 0,80 cm geschat.

Wat is de impact van de geplande werken?

Het terrein is momenteel kadastraal gekend als Peer, Afd. 1, sectie F: perceel 177^E en openbaar domein. De geplande bodemingrepen zullen echter enkel in het noorden van lot 1 en ten noorden hiervan plaatsvinden. In het zuiden, ter hoogte van de garages aan de Kloosterstraat en in het oosten, de groenzone die buiten lot 1 valt, worden geen bodemingrepen gepland. Hier is er dan ook geen impact op het bodemarchief.

Op lot 1 zullen garages afgebroken worden, het politiegebouw zal verbouwd worden, de circulatie op het binnenplein zal uitgebreid worden (traphal) en er zal een jongeren centrum gerealiseerd worden met een fuikelder op het binnenplein. Ten noorden van perceel 177^E wordt een hellend vlak heraangelegd.

De grootste impact wordt verwacht bij de bouw van een fuikelder en bijhorende traphal en lift gelegen onder het binnenplein. Hier worden uitgravingen verwacht tot ca. 6,5 meter diepte onder het nulpeil. Voor de aanleg van een hemelwaterput en regenwaterafvoer worden bodemingrepen tot ca. 3,5 m en ca. 1,20 m verwacht. De diepte van de bodemingrepen bij de afbraak van de garages wordt geschat op ca. 0,80 m onder het maaiveld. Voor de aanleg van nieuwe verhardingen worden bodemingrepen ingepland tot ca. 0,50 m diepte. Bij de verbouwing van

het politiegebouw en de aanleg van het hellend vlak zullen geen bijkomende bodemingrepen plaatsvinden die ongeroerde bodem verstoren.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande en gekende bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?

Potentie naar steentijd artefactensites

Uit diverse ruimtelijke analyses van prehistorische vindplaatsen blijkt dat deze vaak op de overgang van droog (hoog) naar nat (laag) liggen, de zogenaamde gradiëntzone. Vaak zelfs in een strook die zich vanaf de gradiënt tot respectievelijk circa gemiddeld 200 à 250m in het droge deel uitstrekt. Dit verband is zelfs sterker naarmate de gradiënt markanter is. De vindplaatsen komen dus vooral voor op plateau- en terrasranden in de omgeving van open water, zoals vennen, meren, beken, rivieren, afgesneden meanders of nabij diep ingesneden droogdalen. Maar ook in en nabij beek- en rivierdalen op de oeverzones situeren zich kampementen die later eventueel zijn weggeërodeerd of afgedekt met sedimenten.⁵³

Het onderzoeksgebied ligt niet in een gradiëntzone. Daarnaast komt binnen het onderzoeksgebied volgens de bodemkaart geen podzol voor. Een dergelijke bodem heeft, indien gaaf bewaard, een hoog potentieel op het aantreffen van intacte prehistorische artefactensites.⁵⁴ In de CAI staan in de directe (<250m), en in de nabije (>250-500m) omgeving van het onderzoeksgebied prehistorische vondsten gekarteerd. Prehistorische vondsten kunnen dus niet uitgesloten worden. Het onderzoeksgebied ligt echter in een zone die gekenmerkt wordt door grootschalige recente verstoringen. De kans op aantreffen van sporen uit de steentijd wordt dan ook zeer klein geacht.

Potentie naar (proto-)historische sites

Het feit dat het onderzoeksgebied in de historische stadskern van Peer, vlakbij de markt ligt op een terrein waarop vanaf de 18de eeuw bebouwing gekarteerd is en waarop een huis staat dat minstens uit de 17de eeuw zou dateren, maakt dat het potentieel op aanwezigheid van (proto-)historische sites en dan vooral de middeleeuwen tot en met de Nieuwste Tijd als hoog geacht wordt.

In onderstaande tabel (TABEL 1) wordt op basis van de reeds gekende informatie voor het onderzoeksgebied een verwachting voorgesteld voor de betreffende fase van het onderzoek (bureauonderzoek) voor het projectgebied. Per periode wordt de onderzoeksmethode aangegeven waarmee in de betreffende fase van het onderzoek deze verwachting getoetst zal worden⁵⁵ Het voorkomen van archeologische spoorcomplexen kan tenzij in omschreven gevallen nooit uitgesloten worden. Wanneer een verwachting voor een bepaalde periode niet van toepassing is, wordt dit omschreven in de tabel.

Periode	Verwachting onderzoeksgebied
Steentijd	Laag
• Paleolithicum (1.300.000 – 12.000 BP)	
• Mesolithicum (10.000 BP – 4.000 v. Chr.)	
• Neolithicum (5.250 – 2.000 v. Chr.)	
Metaaltijden	Matig

⁵³ Deeben, J. & E. Rensink (2005), 171-199.

⁵⁴ Van Gils M. & M. De Bie (2014).

⁵⁵ Wanneer als verwachting hoog staat aangegeven is er voor het onderzoeksgebied zelf of voor de directe omgeving archeologische informatie beschikbaar die aangeeft dat een hoge mate van zekerheid archeologische spoorcomplexen uit de betreffende periode binnen het projectgebied kunnen verwacht worden. Wanneer de verwachting met matig staat aangegeven, doen zich in de directe of verdere omgeving spoorcomplexen of vondsten voor die zich onder vergelijkbare condities ook binnen het onderzoeksgebied zouden kunnen voordoen. Wanneer als verwachting laag wordt aangegeven, zijn er geen gegevens uit de directe of verdere omgeving voorhanden die een voorspellende factor zouden kunnen zijn voor het onderzoeksgebied.

• Bronstijd (2.000 – 800 v. Chr.)	
• IJzertijd (800 – 57 v. Chr.)	
Romeinse tijd	Laag
• Vroeg-Romeinse tijd (57 v. Chr. – 69 n. Chr.)	
• Midden-Romeinse tijd (69 – 284 n. Chr.)	
• Laat-Romeinse tijd (284 – 406 n. Chr.)	
Middeleeuwen	Hoog
• Vroege-Middeleeuwen (406 – 900 n. Chr.)	
• Volle-Middeleeuwen (900 – 1.200 n. Chr.)	
• Late-Middeleeuwen (1.200 – 1.500 n. Chr.)	
Nieuwe tijd	Hoog
• 16 ^{de} eeuw	
• 17 ^{de} eeuw	
• 18 ^{de} eeuw	
Nieuwste tijd	Hoog
• 19 ^{de} eeuw	
• 20 ^{ste} eeuw	
• 21 ^{ste} eeuw	

TABEL 1: Archeologische verwachting per periode voor het onderzoeksgebied

Is verder aanvullend vooronderzoek noodzakelijk? Indien ja, motiveer de keuze van de te gebruiken methode.

Ja, het bureauonderzoek wijst op de potentiële aanwezigheid van een waardevol bodemarchief. Vooral de kans op het aantreffen van bodemsporen uit de (proto-)historische periodes is reëel, m.n. sporen en vondsten uit de Middeleeuwen tot en met de Nieuwste Tijd. De kans op het aantreffen van prehistorische vondsten is eerder klein.

Een aanvullend vooronderzoek met ingreep in de bodem is dan ook noodzakelijk.

Onderstaande tabel (TABEL 2) geeft een opsomming van de verschillende onderzoeksmethodes en een evaluatie ervan in het kader van het huidige project.

Onderzoeksmethode	Evaluatie positief	Evaluatie negatief
Landschappelijk bodemonderzoek d.m.v. boringen en/of profielputten	Wordt uitgevoerd met het oog op het vaststellen van de opbouw van de ondergrond en het landschap.	De bodemopbouw is bekend vanuit het bureauonderzoek. Kosten-baten te duur om afzonderlijk uit te voeren gezien een proefsleuvenonderzoek nodig zal zijn (infra).
Veldkartering	Oppervlaktekartering is zeer geschikt om prehistorische en historische vindplaatsen op te sporen en een zicht te bekomen op de inhoudelijke en fysieke kwaliteit deze vindplaatsen.	Veldkartering is niet mogelijk gezien het gebied momenteel deels bebouwd/dienst doet als politiekantoor is. Verder wordt een deel van het onderzoeksgebied ingenomen door garages.
Geofysisch onderzoek	/	Geeft geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen. De resultaten moeten gecontroleerd worden met proefsleuven waardoor voor

		een onderzoeksgebied met een beperkt oppervlak de kosten-baten te duur is.
Verkennd archeologisch booronderzoek	Verkennd archeologisch booronderzoek is zeer geschikt om prehistorische sites, steentijd artefacten sites, op te sporen en een zicht te bekomen op de inhoudelijke en fysieke kwaliteit deze vindplaatsen.	<p>Zeer tijdsrovend en duur voor een gebied waar geen paleobodem aanwezig is en waar de potentie naar prehistorie als laag wordt ingeschat.</p> <p>Dit onderzoek is minder geschikt om (proto-) historische vindplaatsen, i.e. vindplaatsen met grondsporen, op te sporen.</p>
Waarderend archeologisch booronderzoek	Laat toe een beeld te vormen van de horizontale spreiding van de site	Enkel van toepassing na het detecteren van steentijd artefactensites
Proefputten in functie van steentijd artefactensites	Laat toe een beeld te vormen van de verticale spreiding van de site	Enkel van toepassing na het detecteren van steentijd artefactensites
Proefsleuven en proefputten	<p>Een proefsleuvenonderzoek is zeer geschikt om (proto-)historische op te sporen en een zicht te bekomen op de inhoudelijke en fysieke kwaliteit deze vindplaatsen.</p> <p>Via proefputten kan de bodemopbouw op het terrein bestudeerd en geëvalueerd worden.</p>	Dit onderzoek is minder geschikt om prehistorische vindplaatsen op te sporen.

TABEL 2: Overzicht en evaluatie van de onderzoeksmethodes.

Op basis van de archeologische verwachtingen voor het onderzoeksgebied en de evaluatie van de verschillende onderzoeksmethodes om deze verwachtingen in te vullen, wordt geopteerd voor een combinatie van **proefsleuven en proefputten** die aangelegd worden ter hoogte van de zone waar de bodemingrepen zullen plaatsvinden. Het onderzoeksgebied is immers binnen een historische stadskern gelegen wat een immense en complexe archeologische zone is die het resultaat is van een eeuwenlange intense bebouwing binnen de stedelijke grenzen. Het aanleggen van proefsleuven laat toe een ruimtelijk inzicht in de site te verwerven en de relatie tussen de mogelijk aanwezige gebouwen en erven te leren kennen. De proefputten dienen om een zicht te krijgen op de stratigrafische opbouw van het te onderzoeken gebied.

Ten noorden van het politiegebouw, waar het hellend vlak wordt aangelegd op openbaar domein, wordt geen aanvullend onderzoek geadviseerd vermits de geplande bodemingrepen hier geen ongeroerde bodem zullen aansnijden en de oppervlakte van deze bodemingreep bovendien beperkt is tot ca. 20 m².

HOOFDSTUK 2. PROEFSLEUVENONDERZOEK

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1 Administratieve gegevens

Onderdeel van het onderzoek	Proefsleuvenonderzoek	
Projectcode	2017C382	
Naam en erkenningsnummer archeoloog	Maxim Hoebreckx OE/ERK/archeoloog/2015/00090 ARON bvba Archeologisch Projectbureau, Neremweg 110, 3700 Tongeren OE/ERK/Archeoloog/2015/00006	
Andere actoren en specialisten:	Functie	Naam
	Veldwerkleider Assistent-archeoloog Assistent-aardkundige	Maxim Hoebreckx Willem Vanaenrode Joris Steegmans
Extern wetenschappelijk advies	Nvt.	Nvt.
Locatiegegevens	Limburg, Peer, Markt	
Bounding box coördinaten	X-min, Y-min: 226024.85, 202890.93; Y-min, Y-max: 226056.28, 202956.12	
Oppervlakte	Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 1150 m ² waarvan 67 m ² wordt vrijgelegd onder de vorm van proefsleuven.	
Kadasternummers	Peer: 1ste afdeling, sectie F: perceel 177 ^E	
Kadasterkaart(en) en topografische kaarten	zie Hoofdstuk 1. Bureauonderzoek, <i>Afb. 1</i> en <i>Afb. 2</i> . Enkel de blauwe zone wordt onderzocht d.m.v. proefsleuven.	
Thesaurusthermen ⁵⁶	Peer, Markt, vooronderzoek, proefsleuven.	
Overzichtsplan verstoringen	Zie <i>BIJLAGE 11</i> .	

⁵⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>

1.2 Archeologische voorkennis

Het bureauonderzoek (2016L269) wijst op de potentiële aanwezigheid van een waardevol bodemarchief. Vooral de kans op het aantreffen van bodemsporen uit de (proto-)historische periodes is reëel, m.n. sporen en vondsten uit de Middeleeuwen tot en met de Nieuwste Tijd. De kans op het aantreffen van prehistorische vondsten is eerder klein.

1.3 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden

Doel van het aanvullend vooronderzoek met ingreep in de bodem, is dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt. Rekening houdend met de archeologische waardering van het terrein zal het aanvullend vooronderzoek zich in eerste instantie richten op het aantreffen en evalueren van (proto-)historische vindplaatsen en op het bekomen van informatie over het al dan niet voorkomen van sporen en vondsten die gerelateerd zijn aan de bebouwing die zichtbaar is op de historische kaarten.

Verder wordt de potentiële impact van toekomstige geplande werken op de al dan niet goed bewaarde bodems en het mogelijke aanwezige archeologisch erfgoed ingeschat.

Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor een vervolgonderzoek.

Tijdens het onderzoek moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact? In welke mate is er sprake van afgravingen en/of egaliseringslagen?
- Welke invloed heeft dit gehad op de al dan niet aanwezige bodemsporen?
- Zijn er sporen, spoorcombinaties of archeologische structuren vast te stellen? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefputten een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er één of meerdere archeologisch relevante niveaus die door middel van bijkomend onderzoek dienen onderzocht te worden? Op welke diepte bevinden deze zich?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
  - Wat is de omvang?
  - Komen er oversnijdingen voor?
  - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Zijn er resten van de voormalige gekende ingebruikname van het onderzoeksterrein aanwezig, meer bepaald van de bebouwing in het verleden?
- Indien aanwezig, op welke diepte onder het maaiveld bevindt zich het archeologisch vlak?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?

- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
  - o Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
  - o Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Hoe wordt een vervolgonderzoek best uitgevoerd en op welke locaties op het terrein?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Wat is de aard van een aanvullend onderzoek? Hoe wordt deze best uitgevoerd en wat is de doorlooptijd en kostprijs hiervan?

Randvoorwaarden

De proefsleuven en proefputten werden over volgende percelen aangelegd: Peer, afd. 1, sectie F: perceel 177^E.

De sleuven mochten enkel op lot 1 aangelegd worden, vermits enkel hier bodemingrepen uitgevoerd worden. Op het deel 'openbaar domein' ten noorden van het politiegebouw werden geen proefsleuven voorzien, gezien de bodemingrepen die hier voorzien zijn, geen ongeroerde bodem zullen aansnijden.

Bij de positionering van de proefsleuven diende rekening gehouden te worden met volgende elementen:

- 1) De aanwezigheid van nog steeds in dienst zijnde nutsleidingen in het onderzoeksgebied
- 2) De aanwezigheid van verhardingen over zo goed als het volledige onderzoeksgebied. Deze dienden zoveel mogelijk behouden te blijven.
- 3) De vraag van de initiatiefnemer om minimaal één van de aanwezige garages tijdens het onderzoek toegankelijk te houden voor de politie
- 4) De aanwezigheid van de verschillende gebouwen en constructies waarvan om veiligheidsredenen voldoende afstand gehouden diende te worden.

1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen

Zie Hoofdstuk 1: Bureauonderzoek, paragraaf 1.4.

1.5 Werkwijze, verloop en actoren

Voorafgaandelijk aan het onderzoek werd bij het Agentschap Onroerend Erfgoed een melding ingediend voor de uitvoer van een proefsleuvenonderzoek. Deze melding werd op 23/02/2017 ingediend en aanvaard met referentie ID 205. De aanmelding van de start van het onderzoek gebeurde op 20/03/2017 via het archeologieportaal van *Onroerend Erfgoed*.

De aanleg van de proefsleuven werd aangevat op 27 maart 2017 en op dezelfde dag afgerond. Gedurende het veldwerk was *Maxim Hoebreckx (ARON bvba)* veldwerkleider, *Willem Vanaenrode (ARON bvba)* was aanwezig als assistend archeoloog. De bodemprofielen werden samen met de assistent-aardkundige *Joris Steegmans (ARON bvba)* beschreven. De graafwerken werden uitgevoerd door de firma *Jean Pierre Dewit & Zoon*. *Petra Driesen (ARON bvba)* volgde het project intern op. De werken werden niet bezocht door het *Agentschap Onroerend Erfgoed*. Onmiddellijk na registratie werden de proefsleuven gedicht omwille van veiligheidsoverwegingen.

Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de wettelijke bepalingen, conform hoofdstuk 8.6 van de *Code van Goede Praktijk*. Conform de ingediende melding werd het terrein onderzocht door middel van drie proefsleuven en twee proefputten (*Afb. 29-31, BIJLAGE 12 en 13*). De positionering van sleuven en proefputten gebeurde rekening houdend met de archeologische verwachtingen (*zie 4. Archeologische waardering van het terrein*) en bovenstaand geformuleerde randvoorwaarden.

Op het terrein werden 3 sleuven gegraven. SL1, in het zuiden gelegen, is 2 m breed en ca. 4 m lang. Deze sleuf is noord-zuid georiënteerd. SL2 ligt centraal op het terrein en is 2 meter breed en ca. 18,5 m lang. Deze maakt een hoek waarbij de oostelijke perceelgrens gevolgd wordt. SL3, in het noorden van het terrein, is NO-ZW georiënteerd, 2 m breed en 7 m lang.⁵⁷ In SL1 en 2 werd het vlak op ca. 120 cm de moederbodem vastgesteld. Het vlak werd dan ook op deze diepte aangelegd. In SL3 kon er niet dieper dan 30 cm onder het maaiveld gegraven worden door de aanwezigheid van een afvoerbuis die over bijna de gehele lengte van de sleuf liep.

Bijkomend werden in SL1 en 3 proefputten aangelegd, dewelke een oppervlakte van 2 x 2 m hadden. De locatie van deze putten is gebaseerd op het historisch landgebruik. De meest noordelijke proefput is in een zone gelegen die volgens de historische kaarten geruime tijd bebouwd geweest is, dit in tegenstelling tot de meest zuidelijke proefput die volgens de historische kaarten zich ter hoogte van een open zone (tuin, erf, ..) bevindt (*Afb. 29-31*). De noordelijke proefput is in tegenstelling tot wat aangegeven staat op het oorspronkelijk sleuvenplan, in het oosten van de sleuf aangelegd vermits een leiding de aanleg van een proefput in het westen belemmerde (*afb. 30, 34-35*). Beide proefputten werden als referentieprofiel geregistreerd. Elke proefput werd gezien als een beperkte opgraving en werd ook op die manier geregistreerd. Bij PP2 kon de moederbodem niet bereikt worden met behulp van de kraan. Daarom werd op de bodem van deze put nog een boring uitgevoerd. Ook op deze wijze kon de moederbodem niet bereikt worden gezien er gestoten werd op bouwpuin waarin niet geboord kon worden. Op het moment van aanleg was de exacte verstoringdiepte van de toekomstige werken bovendien nog niet gekend. Verwacht werd op dat moment dat deze verstoringdiepte maximaal ca. 3,5 m diep zou bedragen.

Op deze wijze werd in totaal 66,1 m² vrijgelegd of 8,8 % van de totale oppervlakte van het gebied waar effectief bodemingrepen zullen plaatsvinden (749 m²)⁵⁸. Een uitbreiding van deze sleufsegmenten d.m.v. kijkvensters, dwars- of volgsleuven is niet uitgevoerd, aangezien dit wegens de bovenstaand geformuleerde randvoorwaarden niet mogelijk was. Hoewel dit minder is dan de vooropgestelde 12,5 % wordt dit percentage omwille van de strategische positionering van de proefsleuven en -putten ter hoogte van de bebouwing en de erfzones zoals aangegeven op de historische kaarten, echter voldoende groot geacht om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.⁵⁹

Na afloop van het proefsleuvenonderzoek besloot de initiatiefnemer het zuidelijk deel van het terrein niet mee te ontwikkelen binnen de huidige vergunningsaanvraag. Hierdoor wordt nog slechts ca. 522 m² ontwikkeld. SL 1, in het zuiden gelegen, werd aangelegd buiten het te ontwikkelen gebied. Binnen het te ontwikkelen gebied werd bijgevolg 58,1 m² onderzocht of 11,1 % van de totale oppervlakte die binnen de huidige vergunningsaanvraag ontwikkeld zal worden.

Het vlak van de sleuven en een profiel van elke proefput werden opgeschoond en fotografisch geregistreerd. Alle profielen werden handmatig ingetekend en beschreven samen met de assistent-aardkundige.

De aanleg van de sleuven gebeurde door een graafmachine van 6 ton met platte graafbak. De veldarcheologen waren voorzien van het gebruikelijk handgerief om een kwalitatief en een correct archeologisch onderzoek uit te voeren. Voor de registratie van profielen, sporen en vondsten was het veldteam voorzien van een Nikon D3200 fotocamera, schaallat, bodemlint, noordpijl en fotobord voorzien van correcte informatie. De analoge registratie werd op het terrein uitgevoerd. Daarnaast had het veldteam de beschikking over een Leica GPS. Alle sleuven,

---

⁵⁷ Uit simulaties uitgevoerd in het kader van een studie door De Clercq et.al (2011), kwam naar voor dat het gebruik van 4 m brede proefsleuven minder betrouwbare resultaten oplevert. Het gebruik van brede sleuven verhoogt de kans aanzienlijk dat de sporendensiteit geobserveerd in de sleuven niet representatief is voor de volledige site. Er is m.a.w. een verhoogde kans op een aanzienlijke over – of onderschatting van de werkelijke sporendensiteit (Onderzoeksrapport 48, OE, p. 56).

⁵⁸ Totale oppervlakte van de oppervlakte van het politiekantoor waar enkel enkele verbouwingen in zullen plaatsvinden.

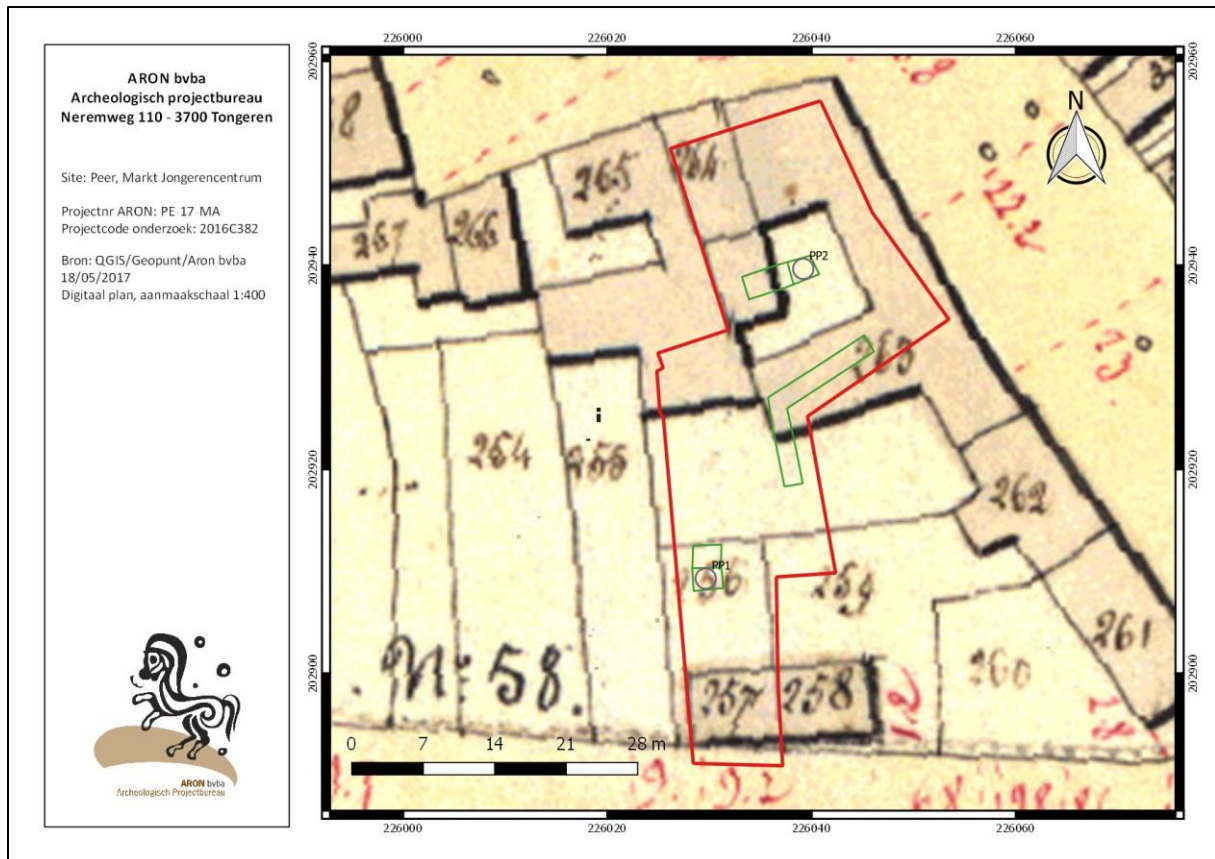
⁵⁹ Tegenwoordig is men het in de ons omringende landen erover eens dat 10% dekkingsgraad een meer betrouwbare inschatting kan geven van de te verwachten archeologische sporen (Onderzoeksrapport 48, OE, p. 55.)

putten en eventuele sporen werden ingemeten door middel van deze GPS, met de planimetrie in Lambert coördinaten (ESPG:31370), altimetrie ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing.

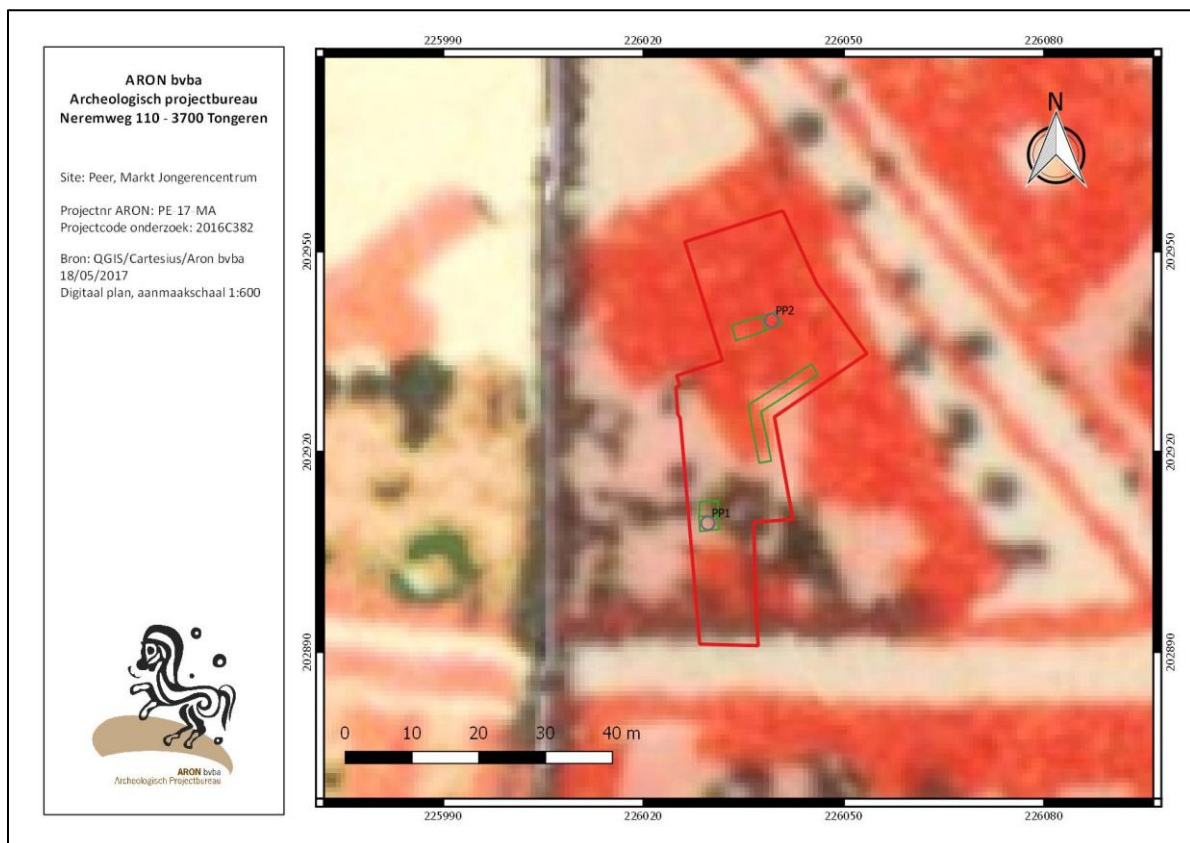
De GPS opmetingen werden uitgelezen in AutoCAD. De gegevens werden verwerkt om de gevraagde plannen op te leveren (*BIJLAGE 14-16*). Aan de hand hiervan werd ook een plannenlijst opgesteld (*BIJLAGE 3*). De profieltekeningen werden gedurende de verwerking gedigitaliseerd in AutoCAD (*BIJLAGE 18*). Er werd tevens een tekening – en plannenlijst (*BIJLAGE 3*) een fotolijst (*BIJLAGE 19*) opgesteld. GIS bestanden werden opgemaakt in QGIS. De terreindoorsnede en de variatie in de aardkundige opbouw van het onderzochte gebied werden ook op een overzichtsplan aangeduid (*BIJLAGE 16-17*). De gedigitaliseerde profielen werden toegevoegd in de databank (*BIJLAGE 20*) die door Databank Ondergrond Vlaanderen (DOV) ter beschikking werd gesteld. Deze databank werd ook aan de dienst DOV aangeleverd, samen met profielfoto's in rasterformaat die in deze rapportering zijn opgenomen. De veldwerkleider stelde ook geen dagrapport op vermits het terreinwerk slechts één dag duurde.

Er werden bij het onderzoek geen natuurwetenschappelijke staalnames uitgevoerd. Een stalenlijst werd daarom niet opgenomen bij de bijlagen en er werd geen assessment uitgevoerd.

Vermits er geen sporen, spoorcombinaties, archeologische structuren of vondsten werden aangetroffen, werd ook hiervan geen assessment uitgevoerd. Ook een conservatie-assessment werd bijgevolg niet uitgevoerd.

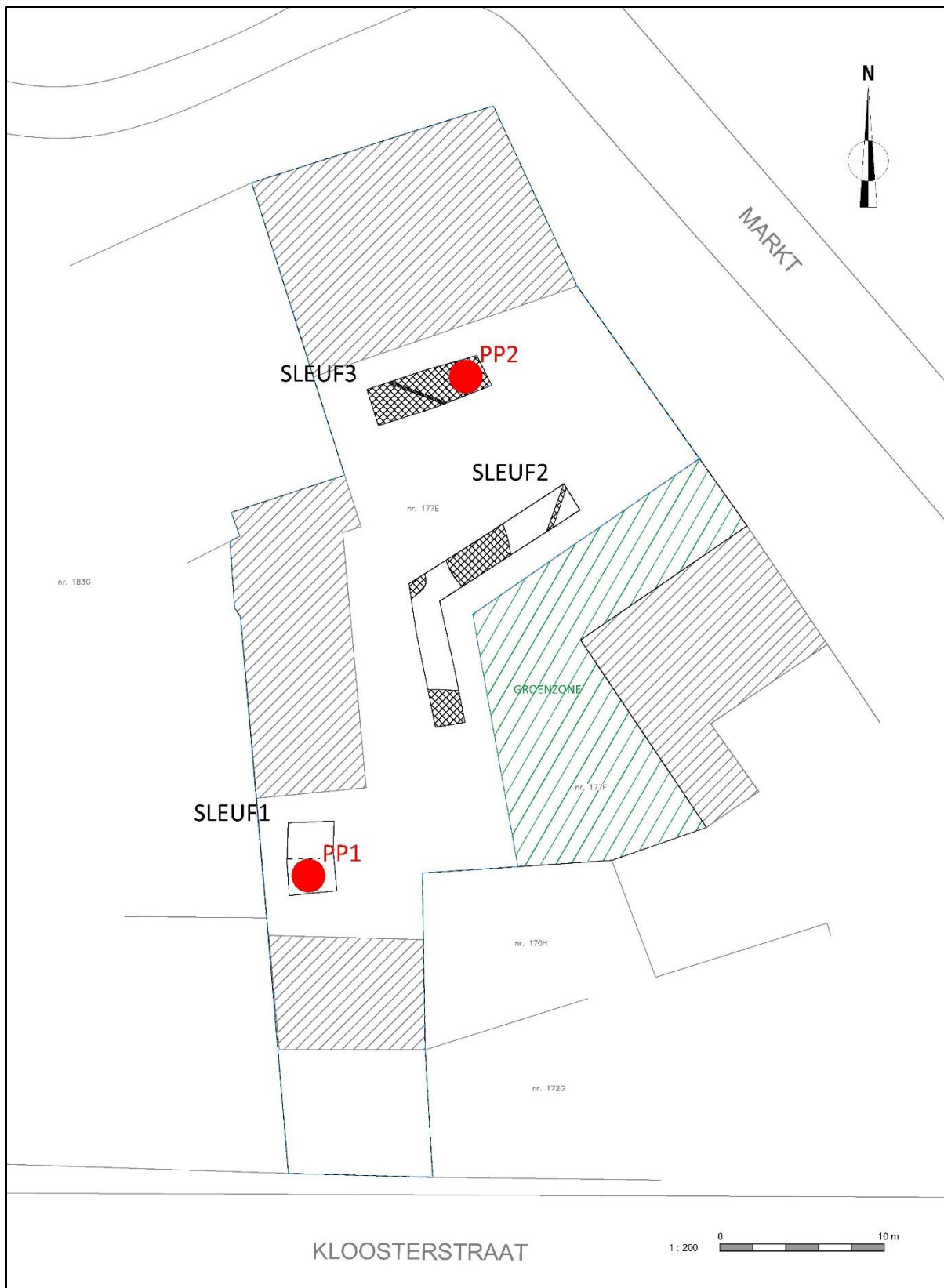

Afb. 29: Proefsleuven – en proefputtenplan zoals uitgevoerd, geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en de proefputten (paarse cirkel) en proefsleuven (groen).

Afb. 30: Proefsleuven – en proefputtenplan zoals uitgevoerd, geprojecteerd op de topografische kaart van 1873 met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en de proefputten (paarse cirkel) en proefsleuven (groen).

Afb. 31: Overzichtplan met de sporen /verstoringen van het onderzochte gebied. (Bron: ARON bvba, digitaal plan, dd 03/04/2017, aanmaakschaal 1.250, 2017C382).

2 Assessment

2.1 Landschappelijke opbouw van het onderzoeksgebied

2.1.1. Beschrijving

Afb. 32 en 33: PP1 en PP2 met aanduiding van de horizonten (Bron: Aron bvba, dd . 27/03/2017, 2017C382).

De twee geregistreerde profielen hadden een sterk verschillende opbouw.

PP1, in het zuiden van het terrein gelegen, bestond uit twee antropogene horizonten waaronder moederbodem van lemig zand bewaard was. De B-horizont was geheel verdwenen (Afb. 32). Deze stratigrafie werd over de gehele lengte van SL1 en in het zuiden van SL2 vastgesteld.

De Ap1-horizont bestond uit donkerbruin lemig zand met een bijmenging van een kleine hoeveelheid kiezel en baksteen. Hieronder was een tweede antropogene horizont bewaard. Deze bestond uit lemig zand waarin matige hoeveelheden houtskool, baksteen en houtresten waren vermengd. De ondergrens bevond zich op een diepte van ca. 110 cm onder het maaiveld en had een erg gebioturbeerd karakter. Hieronder bevond zich een C-horizont bestaande uit geel tot lichtgrijs lemig zand met enkele lichte roestplekken en kleine hoeveelheden klei en kiezel.

PP2 was geheel verstoord tot op een diepte van ca. 280 cm onder het maaiveld. Onder de klinkers van de huidige parking bevond zich stabilisatiepakket en een gewapende betonplaat van ca. 20 cm dik. Het pakket dat zich hieronder bevond, bestond uit zand met een bijmenging van baksteen-, mortel- en plasticfragmenten. Op een diepte van 2,4 m werd een puinpakket aangesneden bestaande uit baksteen en mortel (Afb. 33). Dit kon niet nauwer onderzocht worden gezien hier niet verder in geboord kon worden.

Ook in het noorden van SL2 werd verstoring tot ca. 90-110 cm onder het maaiveld vastgesteld. Het betrof diverse lagen waarin bouwpuin, waaronder baksteen, mortel en plastic vermengd was.

2.2.2. Interpretatie

De aangetroffen bodemopbouw komt voor het noorden van het terrein overeen met de op de bodemkaart gekarteerde OB-bodem (Afb. 11). In het zuiden komt de bodemopbouw eerder overeen met een Scm-bodem, een matig droge lemig zandbodem met diepe antropogene humus A-horizont (> 60 cm).⁶⁰

De vastgestelde bodemopbouw reflecteert tevens de gekende informatie uit de historische kaarten. De zuidzijde van het terrein was historisch gezien in gebruik als tuinzone (Afb. 29-30). De twee antropogene horizonten zijn aan dit gebruik te relateren. De Ap2 horizont is als een oudere ophoging te interpreteren gezien de relatief geleidelijke, gebioturbeerde ondergrens. Vermoedelijk kan deze dan ook als plag gezien worden.

De verstoorde zone komt overeen met de zone waar historisch gezien bebouwing aanwezig was, met name de noordzijde van SL2 en SL3/PP2 (Afb. 29-30, 35). De diepte van verstoring ter hoogte van PP2 geeft aan dat er lokaal kelders aanwezig waren die integraal afgebroken werden. De diepte van de verstoring ter hoogte van SL2 wijst erop dat de bebouwing hier tot op de fundering integraal werd afgebroken en dat het terrein vervolgens werd genivelleerd tot op het straatniveau. Op basis van de historische kaarten is deze afbraak te plaatsen tussen 1939 en 1969 (Afb. 24-25 in het bureauonderzoek).

Afb. 34: de noordzijde van SL2 (Bron: Aron bvba, dd. 27/03/2017, 2017C382).

Afb. 35: Zicht op SL3 en PP2. Hier kon de moederbodem niet bereikt worden door de aanwezigheid van elektriciteitsleidingen en een afvoerbuiss (Bron: Aron bvba, dd. 27/03/2017, 2017C382).

⁶⁰ Baeyens L. (1987) Verklarende tekst bij de Bodemkaart van België, Meeuwen 48W, 61.

Uit de aangelegde proefputten en proefsleuven blijkt dus dat voornamelijk het noorden van het terrein in het verleden grootschalig verstoord werd. In de noordelijke zone zal het toekomstige bouwproject naar alle waarschijnlijkheid dan ook geen archeologische lagen of sporen verstoren, vermits vastgesteld kon worden dat de kelders van de historische bebouwing zijn uitgebroken tot op de fundering en geen intacte muurresten werden aangetroffen. In het zuiden van het terrein was de C-horizont bewaard onder een dikke antropogene Ap-horizont. In de C-horizont zouden diepere bodemsporen bewaard kunnen zijn, maar deze werden niet aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek. Bovendien bleek achteraf dat deze zuidelijke zone buiten de huidige vergunningsaanvraag valt.

2.2 Sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

Er werden geen sporen, spoorcombinaties of archeologische structuren vastgesteld. Bijgevolg werd geen assessment opgemaakt.

2.3 Vondsten

Er werden geen archeologische vondsten gedaan. Er werd dan ook geen assessment uitgevoerd.

2.4 Stalen

Er zijn gedurende het proefsleuvenonderzoek geen stalen genomen in het onderzoeksgebied. Er werd dan ook geen assessment uitgevoerd.

2.5 Conservatie

Er zijn tijdens het proefsleuvenonderzoek geen vondsten aangetroffen. Er werd dan ook geen conservatieassessment uitgevoerd.

2.6 Onderzoeksvragen

Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding?

Het terrein was sterk aangetast door menselijke activiteit. In PP1 werden twee antropogene horizonten vastgesteld. Ap1 bestond uit donkerbruin lemig zand. Ap2 bestond uit donkergrijs lemig zand waarin matige hoeveelheden houtskool, baksteen en houtresten waren vermengd. De ondergrens bevond zich op een diepte van ca. 110 cm onder het maaiveld en had een erg gebioturbeerd karakter. Hieronder bevond zich een C-horizont bestaande uit geel tot lichtgrijs lemig zand met enkele lichte roestplekken en kleine hoeveelheden klei en kiezel. De dikke antropogene horizont kan geïnterpreteerd worden als plag en is bijgevolg te relateren aan het historische gebruik als tuin. Dit landgebruik wordt ook bevestigd op de historische kaarten uit het bureauonderzoek.

In het noorden van SL2 was er sprake van verstoring bestaande uit bouwpuinpakketten en aangevoerde grond. Deze verstoring bevond zich tot op een diepte van ca. 90-110 cm onder het maaiveld. In SL3 en PP2 werd tevens verstoring aangetroffen, al bereikte deze hier een diepte van minstens 280 cm onder het maaiveld. Dit wijst op de aanwezigheid van een afgebroken kelder.

In hoeverre is de bodemopbouw intact? In welke mate is er sprake van afgravingen en/of egaliseringsen?

De bodemopbouw was over het gehele terrein aangetast door menselijke activiteit. Zo was er nergens sprake van een bewaarde B-horizont. In het noorden van het terrein was er erg duidelijk sprake van verstoring door de afbraak van bebouwing. In het zuiden bevond zich op de moederbodem een ophogingspakket in de vorm van een plag. Door deze plag werd de bodem deels aangetast.

Welke invloed heeft dit gehad op de al dan niet aanwezige bodemsporen?

Het was duidelijk dat de historische bebouwing geheel werd afgebroken.

Indien aanwezig, op welke diepte onder het maaiveld bevindt zich het archeologisch vlak?

De sleuven werden aangelegd tot op een diepte van ca. 120 cm in SL1 en 2. In SL3 werd er verstoring tot op hoge diepte vastgesteld.

Zijn er sporen, spoorcombinaties of archeologische structuren vast te stellen? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.

Er werden geen sporen vastgesteld. Bijgevolg zijn de volgende onderzoeksvragen niet van toepassing op het onderzoek:

- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefputten een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er één of meerdere archeologische relevante niveaus die door middel van bijkomend onderzoek dienen onderzocht te worden? Op welke diepte bevinden deze zich?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
  - Wat is de omvang?
  - Komen er oversnijdingen voor?
  - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
  - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
  - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
  - Hoe wordt een vervolgonderzoek best uitgevoerd en op welke locaties op het terrein?
  - Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
  - Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
  - Wat is de aard van een aanvullend onderzoek? Hoe wordt deze best uitgevoerd en wat is de doorlooptijd en kostprijs hiervan?

Zijn er resten van de voormalige gekende ingebruikname van het onderzoeksterrein aanwezig, meer bepaald van de bebouwing in het verleden?

In het noorden, waar in het verleden bebouwing aanwezig was, werd een geroerd pakket aangetroffen dat wees op de afbraak van deze bebouwing tot op funderingsniveau. Nadien werd het terrein genivelleerd. Over de bewaring van de historische bebouwing in het zuiden van het onderzoeksterrein kan op heden geen uitspraak gedaan worden.

Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?

De bodem is sterk aangetast door menselijke activiteit. Over het gehele terrein was er sprake van een verstoord bodemprofiel waarin

Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?

De afwezigheid van archeologische sporen is niet te relateren aan bodemkundige processen.

2.7 Potentiële kennisvermeerdering

2.7.1 Potentieel, aard en motivering

In het kader van het huidige project wordt door de initiatiefnemer de afbraak van garageboxen, de verbouwing van een politiegebouw, de bouw van een fuikelder en jongeren centrum en omgevingsaanleg gepland op perceel 177^E en openbaar domein (Peer, afd. 1, sectie F).

Op het gedeelte 'openbaar domein' worden geen bijkomende bodemingrepen gepland, waardoor hier geen vervolgonderzoek na het bureauonderzoek werd uitgevoerd. De werken zullen immers het potentieel aanwezige archeologisch bodemarchief niet verstoren.

Op perceel 177E was er op basis van het uitgevoerd bureauonderzoek sprake van een hoog archeologisch potentieel vanaf de Middeleeuwen tot de Nieuwste Tijd. Er werd hier dan ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Hieruit bleek dat in het noorden van het terrein een pakket aanwezig was, dat wees op de afbraak van de aanwezige historische bebouwing tot op funderingsniveau, vermoedelijk uitgevoerd in het midden van de 20ste eeuw. In het zuiden van het terrein dekten twee antropogene horizonten op ca. 110 cm diepte rechtstreeks de C-horizont af. Archeologische sporen of vondsten werden niet aangetroffen.

Er kan dan ook besloten worden dat het archeologisch bodemarchief in het noorden van het terrein grootschalig verstoord is door de afbraak van historische bebouwing in de 20ste eeuw. De verstoringen hier gaan dieper dan 280 cm onder het huidige maaiveld.

In het zuiden zouden diepere bodemsporen nog bewaard kunnen zijn in de C-horizont. Er werden echter nergens op het terrein archeologische bodemsporen of intacte muurresten aangetroffen.

Vermits een vervolgonderzoek bijgevolg een zeer kleine kans heeft op positieve resultaten, zeker voor het noorden van het terrein waar de bodemingrepen binnen de huidige vergunningsaanvraag zullen plaatsvinden, en er dus slechts een zeer gering potentieel op kennisvermeerdering is, wordt vervolgonderzoek niet aanbevolen. De kosten die dit vervolgonderzoek met zich mee zou brengen, wegen immers niet op tegen de baten.

3. SAMENVATTING

De initiatiefnemer plant op een 1150 m² groot terrein, gelegen op de markt van Peer (prov.Limburg)) de afbraak van garages, een verbouwing van het politiegebouw, de heraanleg van een hellingsbaan, een uitbreiding van het binnenplein met een traphal en de bouw van een jongeren centrum met fuifkelder. Voor dit project is een stedenbouwkundige vergunning vereist.

Het toevoegen van een bekrachtigde archeologienota aan de vergunningsaanvraag is in dit geval verplicht. Er werd dan ook een bureauonderzoek uitgevoerd, gevolgd door een proefsleuvenonderzoek.

Het onderzoeksterrein situeert zich in de historische stadskern van Peer en wordt momenteel ingenomen door bebouwing, nl. een politiegebouw in het noorden en garages centraal en in het zuiden. De rest van het terrein is verhard of beplant.

Topografisch gezien is het terrein gelegen op een noordwestelijke uitloper van het Kempisch Plateau tussen de vallei van de Peerderloop (ca. 58 m TAW) in het noordoosten en de vallei van de Dommel (ca 60 m TAW) in het zuidwesten die respectievelijk ca. 680 m ten noordoosten en 710 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied stromen. Het terrein zelf is vrij vlak, het helt licht af van noord naar zuid (ca. 64,5 TAW in het zuiden tot ca. 65,5 m TAW in het noorden).

Ter hoogte van het onderzoeksterrein bestaat het tertiaire substraat uit de *Formatie van Kasterlee*.

De Quartairprofieltypekaart geeft ter hoogte van het onderzoeksterrein de *Zanden van Lommel* onder dekzanden van de *Formatie van Wildert* weer.

Volgens de bodemkaart wordt het terrein door een OB-bodem ingenomen.

Historische bronnen geven aan dat Peer waarschijnlijk in de Vroege Middeleeuwen het centrum van een groot Frankisch domein was, dat in de 8ste eeuw overging naar de abdij van Sint-Truiden. De graven van Loon palmden het domein en de heerlijke rechten na verloop van tijd in, waarschijnlijk reeds in de 13de eeuw. Later was de heerlijkheid Peer achtereenvolgens in het bezit van de familie de Brimeu (1473), de families van Gavere-Diepenbeek (1537-1602), van Gavere-Fresin (1602-92), van Gavere-Aiseau en Arberg-Valengin (1692-1795). In 1623 werd Peer tot graafschap verheven, toen P.E. van Gavere bij een oorkonde door keizer Ferdinand II van Beieren tot graaf werd bevorderd.

Cartografische bronnen geven bebouwing in het noorden van het onderzoeksterrein aan vanaf de 18de eeuw, in het zuiden worden op dat moment met hagen omzoomde tuinen gekarteerd. De bebouwing in het noorden omvat Den Engel, die in de loop der tijden verschillende verbouwingen zal kennen die nadien ook weer verdwijnen. In het zuiden van het terrein is bebouwing zichtbaar vanaf midden 19de eeuw. In de loop van de 20ste eeuw heeft deze bebouwing plaats gemaakt voor de huidige garages en is het terrein verhard.

Op het onderzoeksterrein werd tot op heden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Uit het stadscentrum van Peer is weinig archeologische informatie in de *Centraal Archeologische Inventaris* bekend. Het archeologisch potentieel van het terrein werd als hoog ingeschat voor de historische periodes vanaf de middeleeuwen, vanwege de ligging van het terrein binnen het historisch stadscentrum en de veelvuldige historische bebouwing die in het verleden op het terrein aanwezig was. Hierdoor was het potentieel voor prehistorische sites laag vanwege de versterking van het oorspronkelijk bodemprofiel.

Na het bureauonderzoek werd een vervolgonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Hierbij kon door de omstandigheden op het terrein, met name de aanwezigheid van een verharding en parkeergarages, enkel 8,8 % van het onderzoeksgebied onderzocht worden. Na afloop van het proefsleuvenonderzoek werd echter door de initiatiefnemer beslist om het zuidelijk terreindeel niet te ontwikkelen binnen de huidige vergunningsaanvraag, waardoor uiteindelijk 11,1 % van de binnen de huidige vergunningsaanvraag te ontwikkelen zone onderzocht werd.

Op het terrein werden drie sleuven en 2 proefputten aangelegd. De meest noordelijke sleuf is NO-ZW georiënteerd, 2 m breed en 7 m lang; de centrale sleuf is 2 meter breed en 18,5 meter lang. De sleuf maakt een

hoek van 90 graden, hiermee de hoek van het perceel volgend. De zuidelijke sleuf is 2 m breed en 4 m lang. Deze sleuf is noord-zuid georiënteerd. Bijkomend werd 8 m² van het terrein onderzocht d.m.v. 2 proefputten die omwille van de beperkte manoeuvreerruimte op het uiteinde van de sleuven voorzien zijn. De meest noordelijke proefput is in een zone gelegen die volgens de historische kaarten geruime tijd bebouwd geweest is, dit in tegenstelling tot de meest zuidelijke proefput die volgens de historische kaarten zich ter hoogte van een open zone (tuin, erf, ...) bevindt. Beide proefputten zijn 2 m breed en 2 meter lang.

Het terrein was sterk aangetast door menselijke activiteit. In PP1 werden twee antropogene horizonten vastgesteld. Ap1 bestond uit donkerbruin lemig zand. Ap2 bestond uit donkergrijs lemig zand waarin matige hoeveelheden houtskool, baksteen en houtresten waren vermengd. De ondergrens bevond zich op een diepte van ca. 110 cm onder het maaiveld en had een erg gebioturbeerd karakter. Hieronder bevond zich een C-horizont bestaande uit geel tot lichtgrijs lemig zand met enkele lichte roestplekken en kleine hoeveelheden klei en kiezel.

In het noorden van SL2 was er sprake van verstoring bestaande uit bouwpuinpakketten en aangevoerde grond. Deze verstoring bevond zich tot op een diepte van ca. 90-110 cm onder het maaiveld. In SL3 en PP2 werd tevens verstoring aangetroffen, al bereikte deze hier een diepte van minstens 280 cm onder het maaiveld. Deze verstoringspakketten zijn te relateren aan de afbraak van de aldaar aanwezige bebouwing, dewelke duidelijk tot op de funderingsdiepte werd uitgebroken. Het terrein werd nadien genivelleerd (20ste eeuw).

Op basis van het proefsleuvenonderzoek werd besloten dat een vervolgonderzoek niet noodzakelijk is op het terrein. Het archeologisch bodemarchief in het noorden van het terrein is immers grootschalig verstoord, dieper dan 280 cm, door de afbraak van historische bebouwing in de 20ste eeuw. In het zuiden zouden diepere bodemsporen in principe nog bewaard kunnen zijn in de C-horizont. Er werden echter nergens op het terrein archeologische bodemsporen of intacte muurresten aangetroffen.

Vermits een vervolgonderzoek bijgevolg een zeer kleine kans heeft op positieve resultaten, zeker voor het noorden van het terrein waar de bodemingrepen binnen de huidige vergunningsaanvraag zullen plaatsvinden, en er dus slechts een zeer gering potentieel op kennisvermeerdering is, wordt vervolgonderzoek niet aanbevolen. De kosten die dit vervolgonderzoek met zich mee zou brengen, wegen immers niet op tegen de baten.

